

GRONINGER MUSEUM

MAGAZINE FOTOGRAFIE / MODE / ARCHEOLOGIE / GESCHIEDENIS

€2,-

MONDO MENDINI

DE WERELD VAN ALESSANDRO MENDINI

25 JAAR GRONINGER MUSEUM

GRONINGER MUSEUM MAGAZINE FOTOGRAFIE / MODE / ARCHEOLOGIE / GESCHIEDENIS

2 / 2019

'Pikhouweel'
uit de serie: 'Lichtscheppen'

We hadden het over aardgas uit Groningen, fracking in de US, kolen uit Polen. We hadden het over het delven van licht en warmte, de aardbevingen, de winsten en het gesprongen vensterglas. We hadden het over graven in de aarde... Met de associatie kwam de vorm vanzelf !

Albert Geertjes
www.geertjes.nl

HOTEL GRANDCAFÉ RESTAURANT

MARTINIKERKHOF 23 | 9712 JH GRONINGEN | 050 - 317 6555 | WWW.PRINSENHOF.NL

BARBIZON VAN HET NOORDEN

DE ONTDEKKING VAN HET DRENTSE LANDSCHAP 1850 - 1950

24 NOVEMBER 2019 T/M 22 MAART 2020 | DRENTSMUSEUM.NL

DRENTS MUSEUM

HET DRENTSE LANDSCHAP

HOOFDSPONSORS

SPONSOR

BEGUNSTIGERS

SUBSIDIEGEVER

MET STEUN VAN

SRC

Laat je méér zien

De mooiste kunstreizen

  5 dagen v.a.
598

Ontdek meer met onze reisleiders!

Op onze kunstreizen wordt u ondergedompeld in schoonheid. Met de mooiste verhalen nemen onze reisleiders u mee in een kunststroming of het leven van een kunstenaar. U komt als een rijkere mens terug!

Kunst in Florence

 5 dagen v.a. **649**

- ✓ Uffizi en San Marcoklooster
- ✓ Galleria dell'Accademia
- ✓ Santa Maria Novella
- ✓ Medici-kapellen en Bargello

Vertrek(garantie) 18 november • 9 en 23 maart

Metz, Nancy en Straatsburg

 5 dagen v.a. **598**

- ✓ Villa Majorelle in Nancy
- ✓ Musée de l'École de Nancy
- ✓ Centre Pompidou in Metz
- ✓ museum MAMCS in Straatsburg

Vertrek(garantie) 8 november • 18 december • 5 maart

Van Gogh in Duitsland

 5 dagen v.a. **598**

- ✓ Van Gogh-expo Städelmuseum Frankfurt
- ✓ Van Gogh-expo Museum Barberini Potsdam
- ✓ historisch Potsdam en Frankfurt
- ✓ Holländische Viertel in Potsdam

Vertrek 4 en 11 december • 15 en 29 januari

Musea in Madrid

 5 dagen v.a. **769**

- ✓ exclusief bezoek Thyssen-Bornemisza
- ✓ kunst Spaanse gouden eeuw in Prado
- ✓ moderne kunst Reina Sofia
- ✓ Madrid en Toledo

Vertrekgarantie 14 maart

Prijs per persoon, inclusief: vluchten of busreis
• overnachting in 2-persoonskamers • excursies •
audiosysteem • begeleiding door de beste SRC-reisleider
Exclusief: entreegelden • Calamiteitenfonds

SRC-reizen.nl/kunst

050 - 3 123 123

Schatkamers van toen en nu

Musea zijn er in soorten en maten.

Maar ze hebben één ding gemeen: het zijn plekken waar bezoekers kennismaken met schatten uit heden en verleden. Soms verbindt een museum het oude met het nieuwe. Net als GasTerra. Ons product, aardgas, is al 60 jaar niet weg te denken uit onze energievoorziening. Het maakt nu steeds vaker plaats voor groen gas.

www.gasterra.nl**GasTerra**
Gas waar het onmisbaar is

Foto: Ewoud Rooks

Geachte lezer,

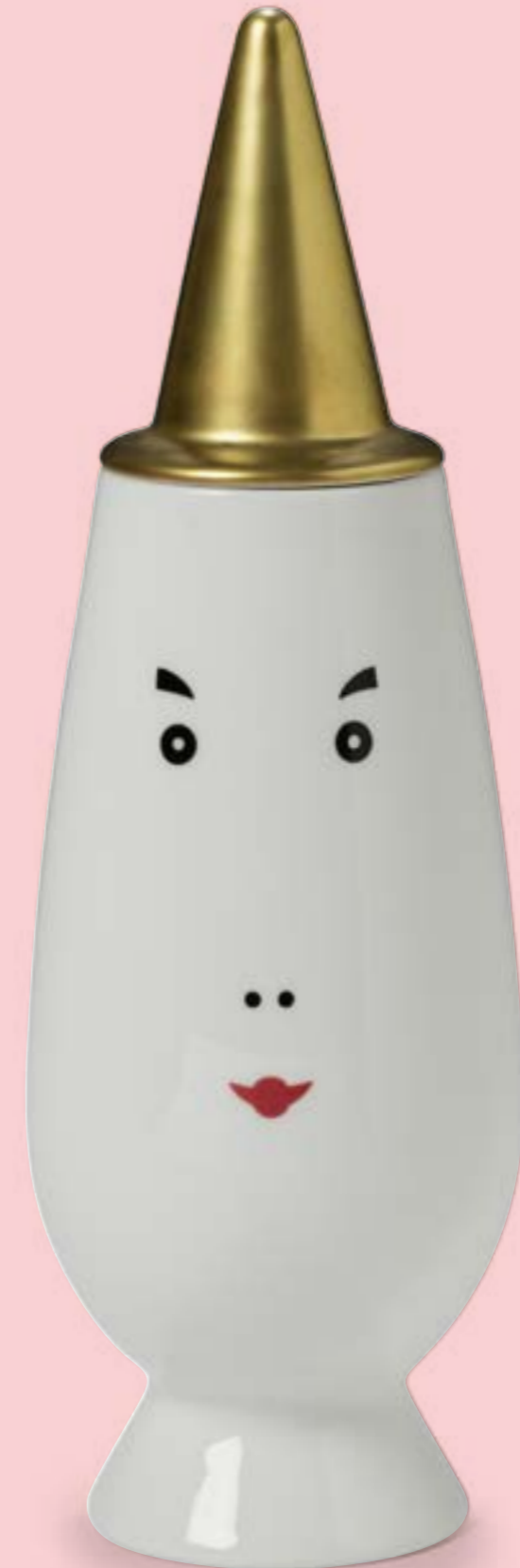
Het lijkt pas gisteren dat we het 20-jarig bestaan van het nieuwe Groninger Museum vierden. Destijds hebben we een boekje uitgegeven met gesprekken die Karin Sitalsing voerde met personen die deze jaren hebben meegemaakt, wat nog steeds interessant is om te lezen.

Inmiddels zijn we 5 jaar verder. Nu tonen we 40 jaar aankopen van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, een ouder werk van P. Struycken in een nieuwe vorm en stilleven van oud en nieuw design, samengesteld door John Veldkamp. Al deze personen zijn al lang betrokken bij het museum. En het grote moment is daar: de tentoonstelling *Mondo Mendini*, die de helaas in februari overleden hoofdarchitect Alessandro Mendini voor ons heeft samengesteld in zijn eigen museumgebouw. Het wordt een feest van kleuren en vormen waar we ons allemaal erg op verheugen.

Het gebouw van Mendini, met de paviljoens van Michele De Lucchi, Philippe Starck en Coop Himmelb(l)au, is al 25 jaar lang een uitnodiging in beton, bakstenen, glas en metaal (en keramiek) voor Groningers en alle bezoekers aan de stad. "Kom binnen, verwonder je, geniet en laat je inspireren." Er is veel veranderd in de loop der jaren, maar niet deze missie. Alle medewerkers doen hun uiterste best om dit visioen van oud-directeur Frans Haks en Alessandro Mendini elke dag opnieuw te laten beleven. We prijzen ons dan ook heel gelukkig dat de mensen ons vinden en ons aanbod waarderen.

In dit magazine leest u weer andere verhalen over Alessandro Mendini, het museumgebouw en de afgelopen 25 jaar. Na al die jaren blijkt er toch steeds iets bijzonders en nieuws te vertellen!

MONDO MENDINI
 DE WERELD VAN
 ALESSANDRO MENDINI
 T/M 5 MEI 2020

Alessandro Mendini en Mara Voce,
100% Make Up, 1992, vaas voor
 Alessi, porselein, hoogte 38,5 cm,
 Groninger Museum

EN VERDER

WEKENLANG DE TRAP VERSIEREN
MUSEO UNIVERSALE
MUSEUMVERHALEN
EEN LEVEN VOL VERHALEN
HET IDEE VOOR EEN MUSEUM IN HET WATER
VERKNOCHT AAN GRONINGEN

40
60
64
72
76
86

DE ZWAAIKOM VÓÓR DE BOUW VAN
HET NIEUWE GRONINGER MUSEUM

BOUWPUT VAN HET NIEUWE
GRONINGER MUSEUM (1994)

*GRONINGER MUSEUM
VANUIT DE LUCHT*

BEELD BJORN EERKES & RUDO MENGE

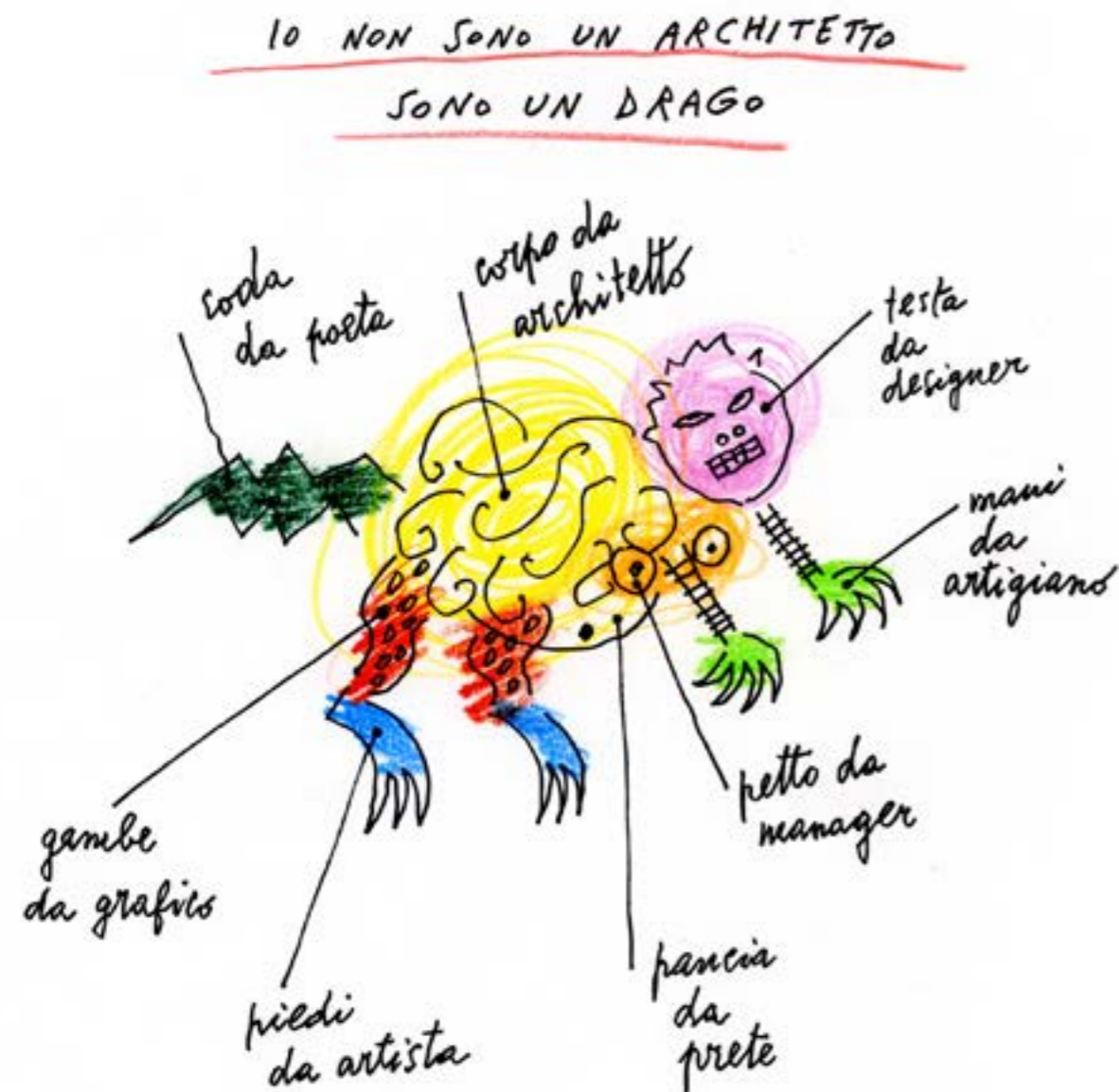

BIJDRAGE DOOR ATELIER MENDINI

De redactie vroeg Atelier Mendini een deel van dit magazine in te vullen, met hoogtepunten uit het leven en werk van Alessandro Mendini. Op de volgende pagina's vindt u de door Mendini geschreven teksten die zij selecteerden, vergezeld van illustraties en foto's die hem typeren.

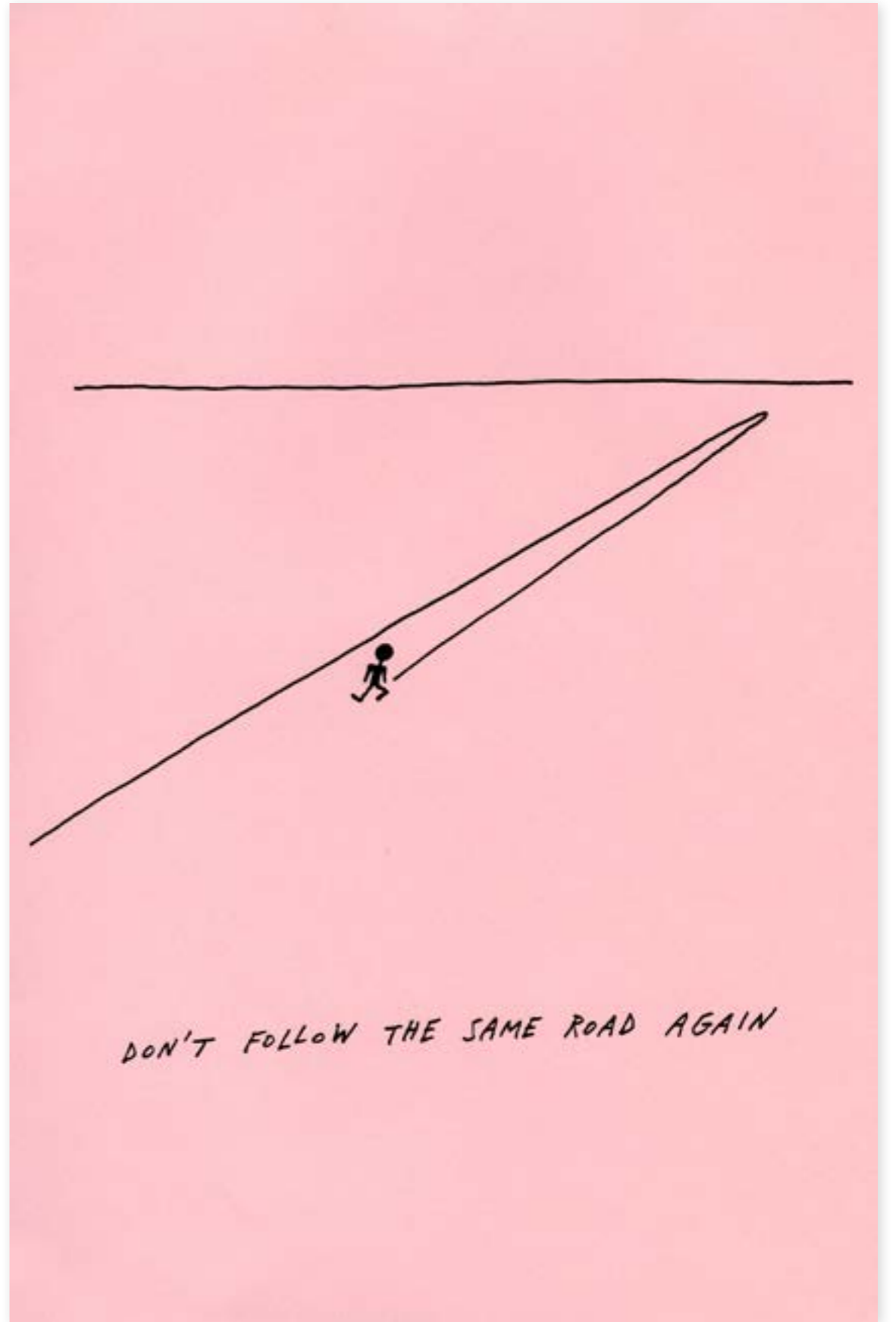
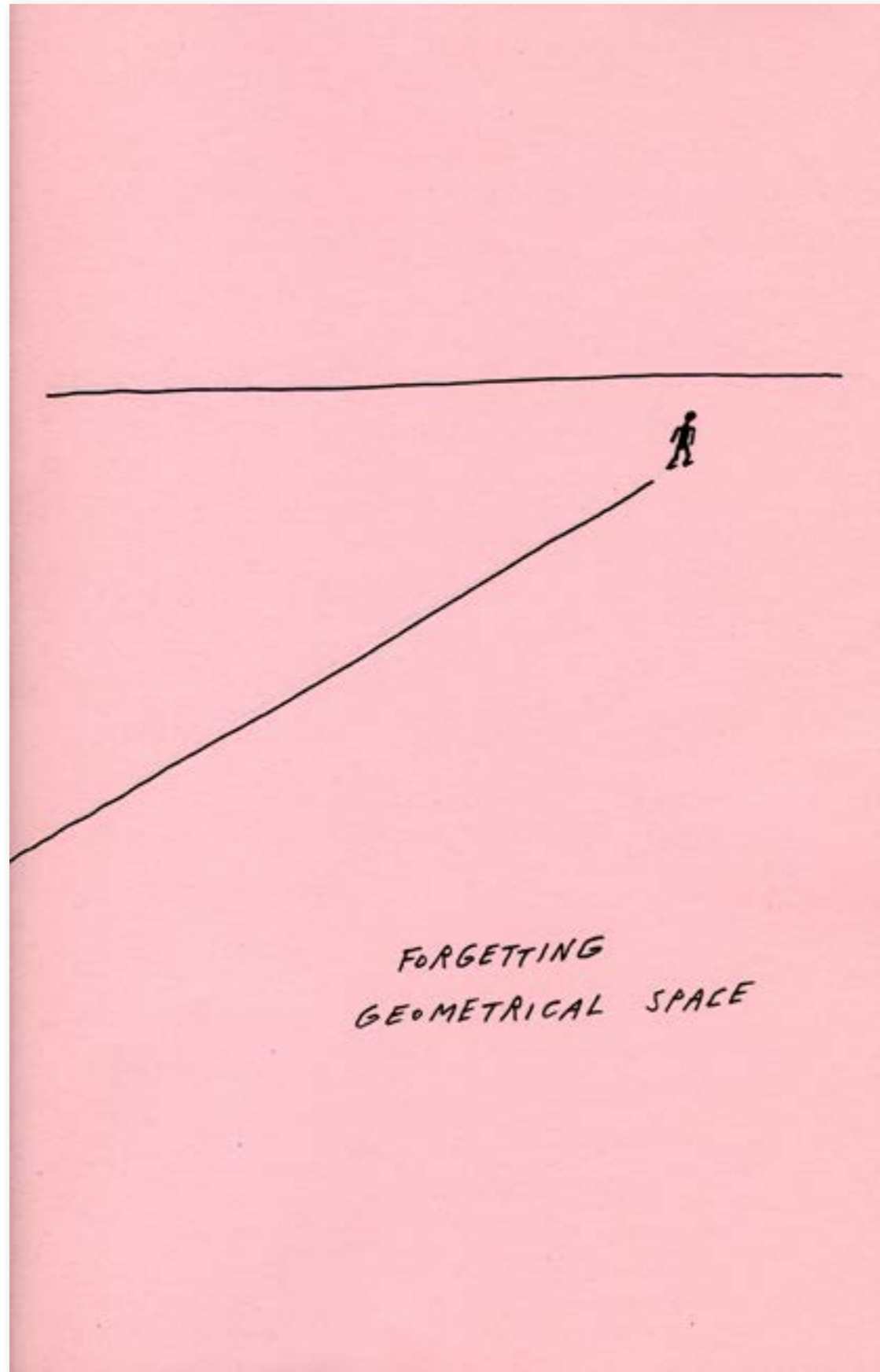
Alessandro Mendini, foto: Roberto Gennari Felsikenian

BEELDEN IN MIJ

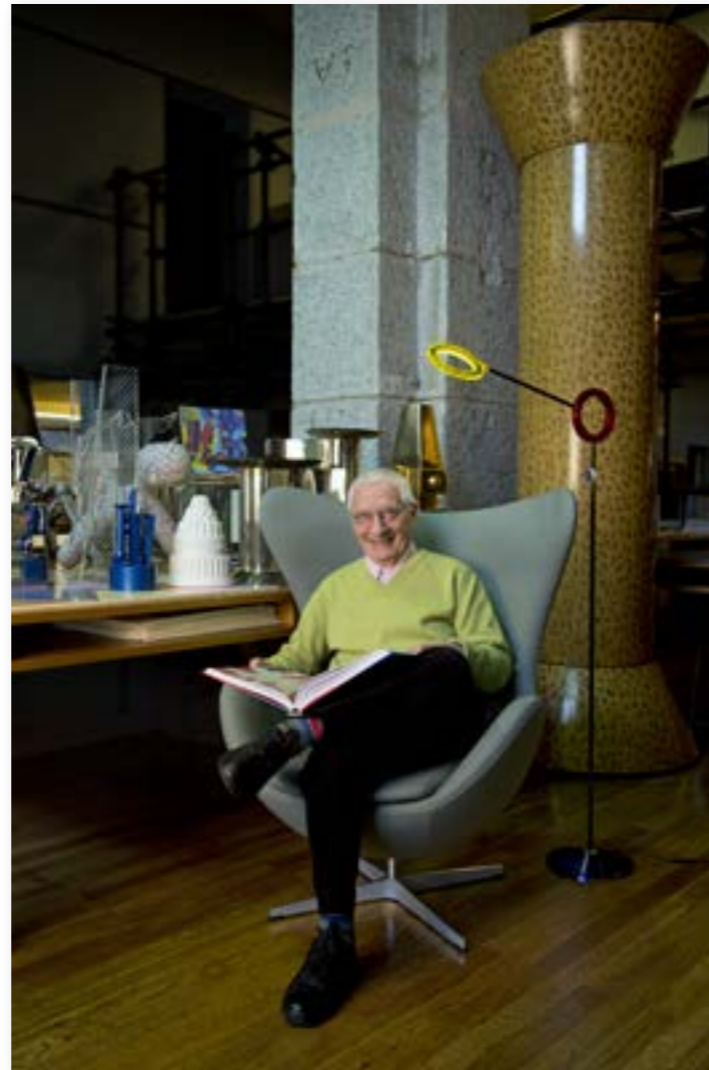
Ik probeer mijn ogen te sluiten en druk vervolgens met mijn vingers tegen mijn oogleden en rol met mijn ogen waardoor ik mijn pupillen voel bewegen. De pupillen zien nu het binnenste van mijn ooglid. Het oog ziet zichzelf. Er is geen ruimte, geen dimensie. Nu alle vormen die aan de buitenzijde te zien zijn, zijn verdwenen, is er een sensatie van licht, zelfs verblindend licht. Als een oog gesloten is, neem je een bewegend en steeds veranderend beeld waar; beelden die zich samenvoegen tot een zachte, vochtige opeenvolging van oranje-, geel-, groen-, blauw-, paars- en zwarttonen, allemaal in *slow motion*. De afbeeldingen die ik met gesloten ogen voor me zie, nemen vormen aan die niet erg mooi zijn. Ze zijn een beetje kosmisch en ouderwets. Als ik met de koele blik van een kunstcriticus naar mijn inwendige kijk, vind ik het maar een middelmatige ervaring zonder enige fantasie, nauwelijks esthetisch. Een stilistische analyse van de beelden die ik voor me zie als ik niets zie, vertelt mij dat ze tot de abstracte kunst behoren. Hun fysieke vormen zijn oppervlakkige combinaties van vloeistoffen. Het stilistische landschap in mij lijkt dus op de activiteit van het primitieve automatische schilderen waardoor een soort glibberig, doorlopend museum ontstaat dat intiem is en niet te accommoderen valt. Ik vind deze minimale en eigenlijk inconsistente acties steeds fascinerender. Zoals ik vandaag mijn ogen sloot, mijn vingers tegen mijn oogleden drukte en slechts het verblindende licht van binnenin mezelf zag.

Alessandro Mendini, 1981

Alessandro en Francesco Mendini, foto: Andrés Otero

Alessandro Mendini, foto: Roberto Gennari Felsikenian

Alessandro Mendini, European Prize Ceremony, Milaan 2014

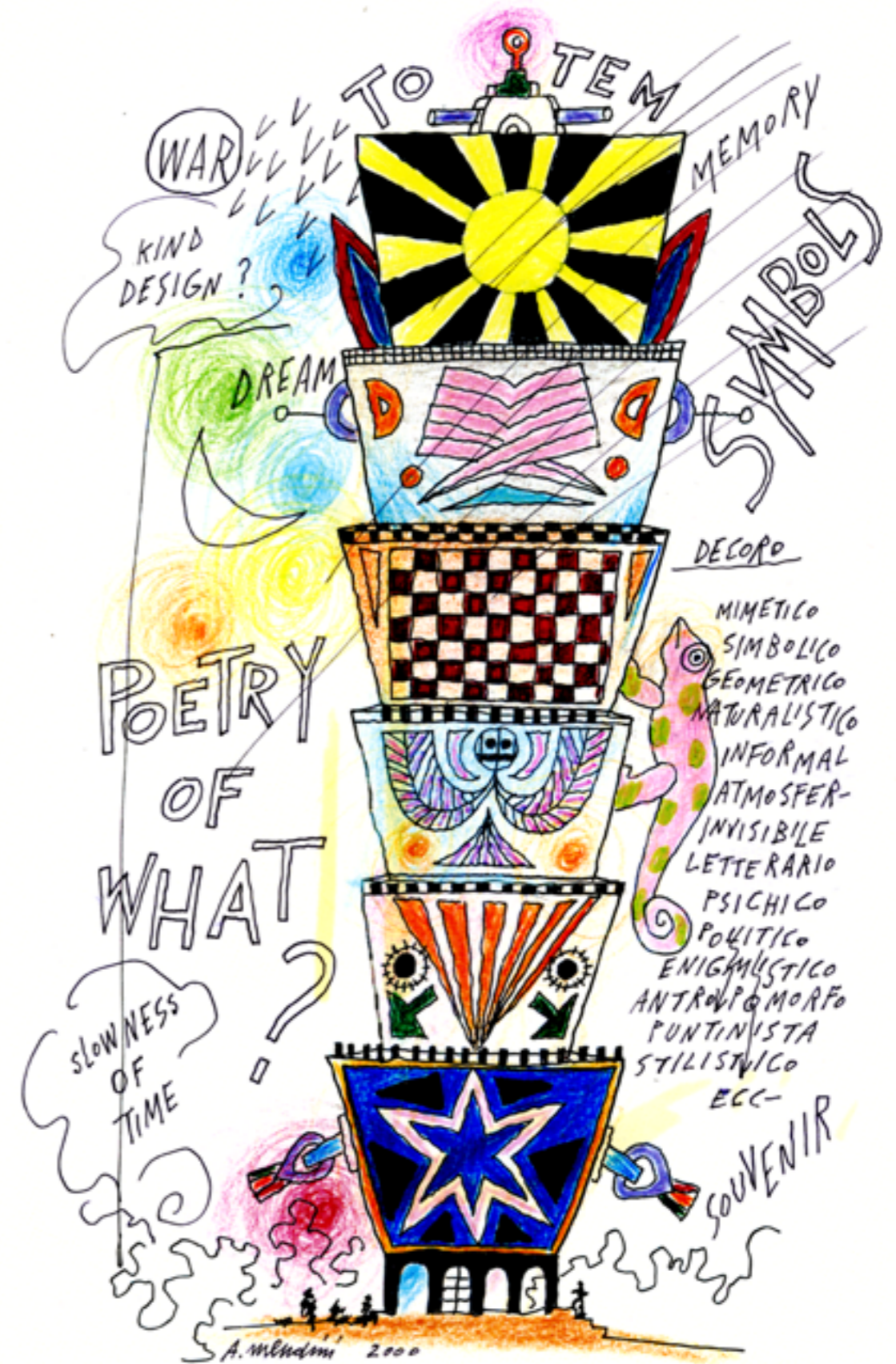
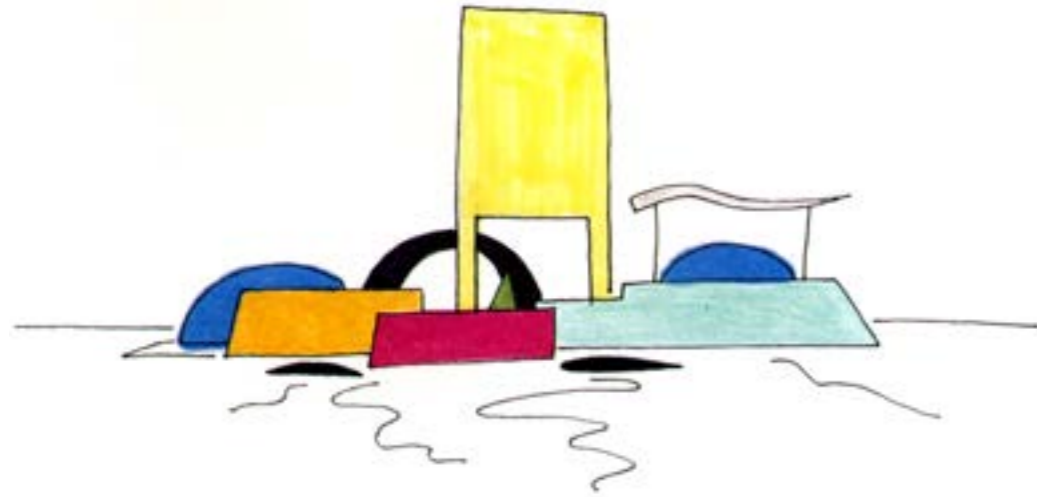

Alessandro Mendini met zijn kleinzonen Tommaso en Michele, Ceremony Laurea Honoris Causa Wroclaw 2014

FAMILIE

Fulvia, Alessandro en Elisa Mendini, foto: Pier Maulini

GRONINGEN STAD

Ik kan ondertussen wel stellen dat ik een intieme band met de stad Groningen heb – want in al mijn steden heb ik veel ervaringen opgedaan en grootse emoties beleefd. Daarom voel ik een hechte band met Groningen. In deze stad heb ik samen met mijn vrienden, architecten en kunstenaars, een gebouw mogen ontwerpen dat niet alleen als museum dient maar ook een Utopia is geworden, een droom. Waarschijnlijk ervaren niet alleen wij ontwerpers dit zo, maar wordt dit ook beetje bij beetje overgedragen door alle bewoners en bezoekers vanuit alle windstreken. Ik hoop dat de originaliteit van de architectuur en de intelligentie van het museummanagement steeds dichterbij de perfectie mogen geraken, als een gevoelig instrument voor een emotionele, spirituele en poëtische dialoog met het publiek.

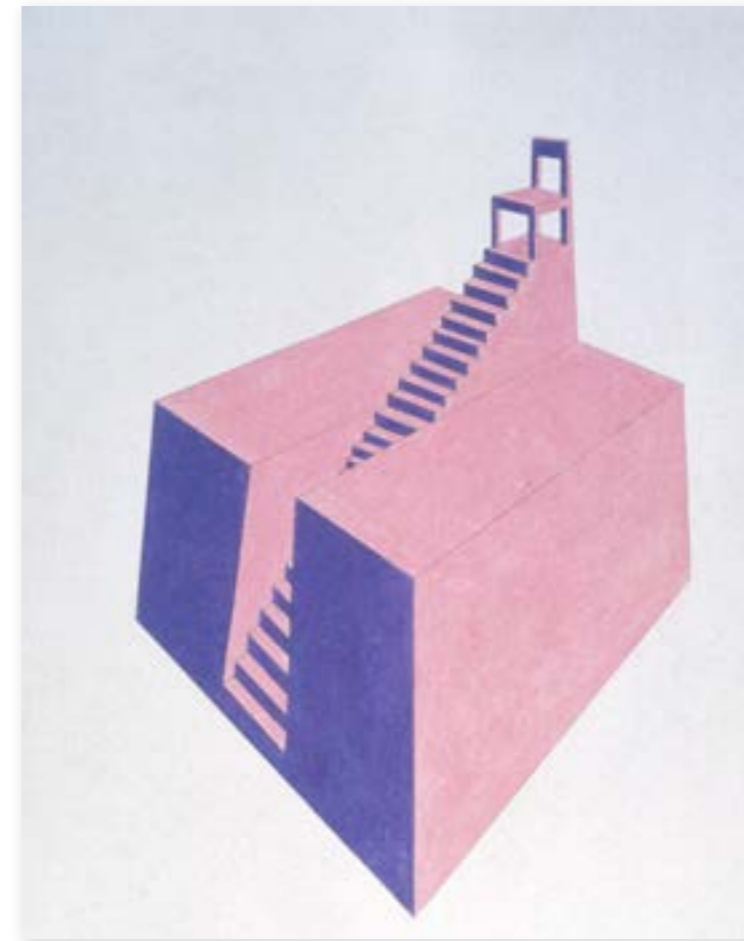
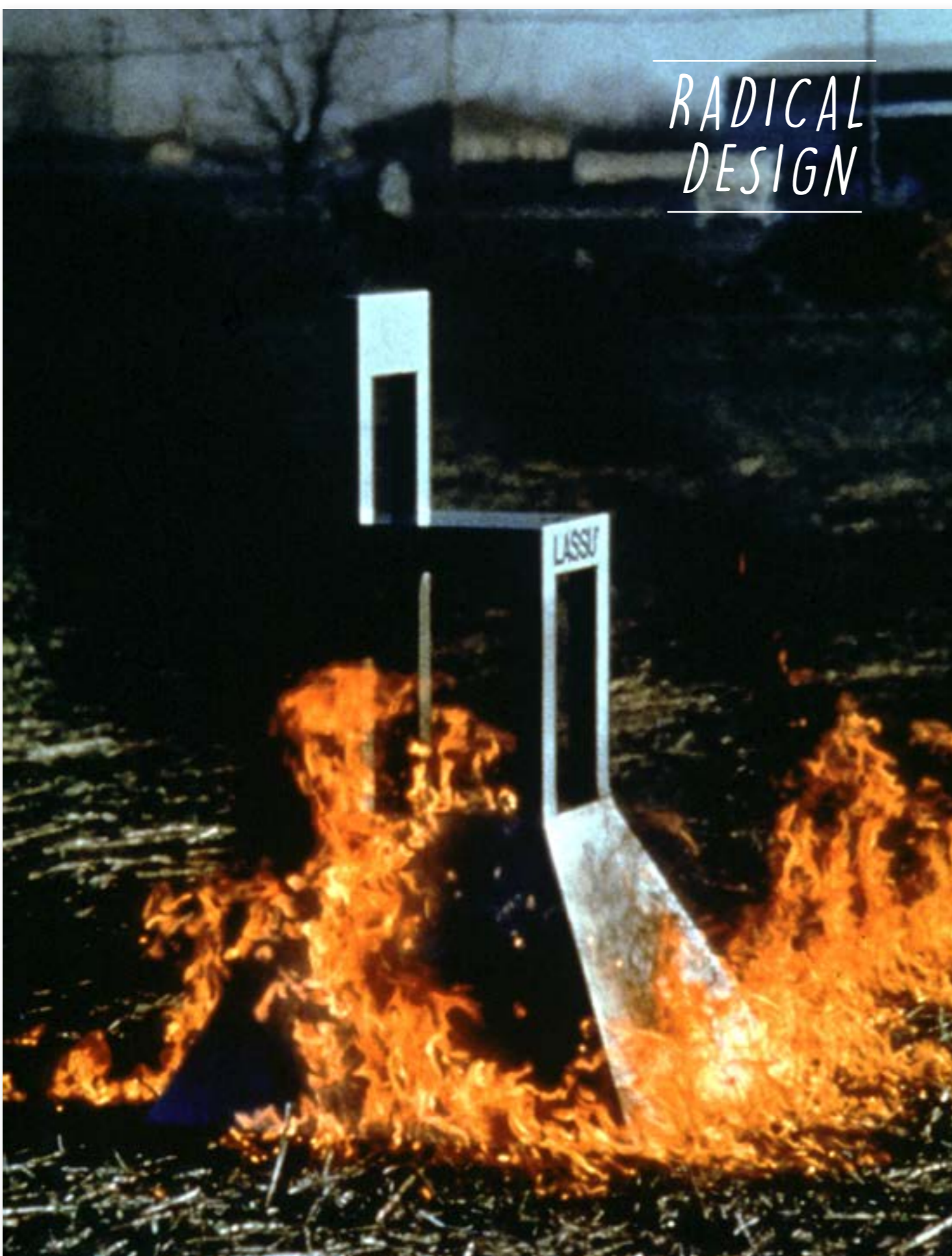
Alessandro Mendini, 2001

Eden, 1982, 30 x 21 cm, Collezione permanente del design Italiano, Triennale di Milano

RADICAL DESIGN

Alessandro Mendini, *Lassù*, 1974, foto voor de cover van *Casabella* N.391/1974, Archivio Alessandro Mendini, Milaan

EEN ONEINDIG TEKEN

Het puntje van de pen hangt slechts enkele millimeters boven het witte papier. Een moment lang is er een peilloze diepte, dan komt het moment van contact. Kiezen waarheen het te leiden, waarheen de lijn te trekken, de draad, het spoor. Vier elementen spelen hier een rol: het hoofd, de hand, de pen, het papier. Wat via mijn hand mijn hoofd verlaat, is als een doorlopend, oneindig teken, organische inkt, een lichaamssap, een noodzakelijk iets dat de structuren, verstrengelingen, stollingen en diagrammen van mijn psyche verweeft. De mentale nevel kruipt op en verlaat mij via mijn hand. Combinaties van tekens, monotone en maniakale varianten, lichte, tere draden. Transparante, ontastbare webben. Onzekere draden, trillende, veranderlijke, romantische, cynische, ironische paden verzwelgen mij, nemen mij in zich op als de beschermende vezels van een cocon. Een beweging van de hand en een gedachte op een vel papier, omhoog en omlaag, heen en weer, langzaam en snel, nerveus en kalm, leeg en vol, recht en krom, om en om, bordurend. Dringend gekrabbel, ritmes, spurts, krabbels, een handballet, onzintekens, bloemrijk, woorden op zichzelf. Duizenden kilometers worden afgelegd en samengevoegd tot kleine witte plekken: knopen, kronkels, contracties, strepen, stippen, cirkeltjes, vlaggetjes, spikkels, een waas, visioenen, spoken, sporen, figuren van dingen en hypothesen van de wereld, variaties van de zin.

Alessandro Mendini, 2005

Alessandro Mendini, *Radical Design-gorilla Beringei*, fotomontage voor de cover van *Casabella* no. 367, 1972, Archivio Casabella, Milaan

MONDO MENDINI
DE WERELD VAN
ALESSANDRO MENDINI
T/M 5 MEI 2020

35

EEN DESIGN LEGENDE

DOOR JEROEN JUNTE

“Het is geen design, het is geen literatuur, het is geen schilderkunst. En tegelijkertijd is het alledrie.” Dat zegt Alessandro Mendini (1931-2019) over zijn *Poltrona di Proust*, een van dé iconische ontwerpen van de 20ste eeuw. Een archetypische barokstoel is voorzien van details van een pointillistisch schilderij van Paul Signac. Mendini komt in 1978 op dit idee tijdens het lezen van *La Recherche* van Marcel Proust, een felle aanklacht tegen de arrogantie en hypocrisie van de Franse elite rond 1900. Precies wat Mendini ook beoogt met zijn hysterische stoel: een aanklacht tegen de heersende goede smaak in design. Zijn stoel slaat niet alleen een brug tussen literatuur, design en schilderkunst maar ook tussen kunst én kitsch. Weg met het dogmatische modernisme. Weg ook met de eeuwige drang tot vernieuwing en vooruitgang. En weg vooral met de vreugdeloze vormen en kleuren. Leve de fantasie en de emotie. Leve het leven!

Geen van zijn honderden ontwerpen – duizend misschien zelfs wel – vat de ontwerpvisie van Alessandro Mendini zo

treffend samen als deze Proust-stoel. Hij is de ‘designer universalis’, de alleskunner zoals ze alleen in een vorige eeuw leken te bestaan. Hij ontwerpt gebouwen, interieurs en producten. Hij is hoofdredacteur van vooraanstaande designtijdschriften als *Casabella* (1970-76) en vooral het intellectuelere *Domus* (eerst van 1979 tot 1985 en nog een jaar in 2010). Hij maakt kunstzinnige unica voor bevriende galeristen in zijn woonplaats Milaan maar ook de *Anna G.*, de wulpse kurkentrekker met vrouwenlijf, tot op de dag van vandaag een van de bestsellers van Alessi en dus ook écht een bestseller. Hij omschrijft zijn projecten als literatuur: “Alsof ik een romancier ben die voorwerpen schrijft met een zelfverzonnen alfabet.” Echte gedichten en essays schrijft hij ook trouwens. Hij is de theoretische denker, de activistische doener en de sensitieve poëet. Geliefd als creatieve duizendpoot én als mens. Bij een ontmoeting in zijn studio drie jaar geleden is zijn lichaam al broos maar zijn geest onveranderd jeugdig. Hij is beminnelijk en charmant maar ook scherpzinnig en als het moet koppig. Streng bril, lieve ogen. Schreeuwerig overhemd maar wel onberispelijk tot het boord dichtgeknoopt. In één woord: een designlegende.

Alessandro Mendini, *Poltrona di Proust*, 2002, monumentale fauteuil voor Fondation Cartier pour l'art contemporain, handbeschilderd fiberglas, 300 x 300 x 300 cm, Fondation Cartier pour l'art contemporain, Parijs

Alessandro Mendini, *Skateboards*, 2016, voor Supreme, hout, elk 83 x 22 x 2 cm, Archivio Alessandro Mendini, Milaan

Alessandro Mendini, *Magis Proust*, 2011, polyethyleen, 105 x 104 x 90 cm, schenking van Magis, Torre di Mosto

ROCK 'N' ROLL

Mendini is de constante factor in het moderne design. Bij alle belangrijke ontwikkelingen in de afgelopen halve eeuw is hij betrokken. Eind jaren zestig is hij een van de jonge volgers van het antiautoritaire *Radical Design* dat niets minder dan een nieuwe, betere samenleving wil realiseren. Zoals dat dan gaat bleven de experimentele schakelbanken en ligstoelen van oranje plastic voorbehouden aan een intellectuele avant-garde. In Studio Alchimia, een al even linksig Italiaans collectief, speelt Mendini eind jaren zeventig de hoofdrol. "Alles wat gemaakt moest worden, is al gemaakt. Voortaan kunnen we gewoon doen wat we zelf leuk vinden en onze fantasie de vrije loop laten," omlijnt hij de designfilosofie. Met als resultaat een pimpelpaarse tafel met gaten erin en natuurlijk die barokstoel met een pointillistische decoratie.

Studio Alchimia op zijn beurt baant de weg voor Memphis, het roemruchte collectief met expressief design waarin pop art, rock 'n' roll, art deco en Afrikaanse volkskunst over elkaar buitelen. Hoewel hij geen lid is van dit collectief, is Mendini van beslissende invloed. "Goede smaak is niets

bijzonders. Het is slechts een vorm van slechte smaak." Het is een uitspraak die zowel op hemzelf als op Memphis van toepassing is. Al gaat Mendini daarin net iets verder. Zo ontwerpt hij in die tijd een hoge stoel op een schuine sokkel waarop zitten onmogelijk is. Design met provocatie als enige functie, zo ver gaat zelfs Memphis in de jaren tachtig niet.

Zo divers als zijn werk is, zo overzichtelijk is zijn leven. Hij stamt uit een welgesteld en kunstzinnig geslacht uit Milaan, de stad waar hij 87 jaar later ook thuis zal sterven. Daar ook volgt hij zijn studie architectuur aan de prestigieuze Politecnico di Milano. Het lokale architectenbureau waar hij aan de slag gaat, is al snel niet toereikend voor zijn tomeloze energie. Professionele stabiliteit volgt in 1989 als hij Atelier Mendini opricht met zijn jongere broer Francesco, in Milaan uiteraard. Het portfolio blijft onverminderd breed: modeshows, videoclips en theatervoorstellingen maar ook horloges, huishoudelijke producten en een groot zwembad in Triëst. En altijd jong van geest – zo ontwierp hij in 2016 nog een skateboard voor het hippe streetlabel Supreme.

MONDO MENDINI
DE WERELD VAN
ALESSANDRO MENDINI
T/M 5 MEI 2020

Alessandro Mendini, *Anna G.*, 1994,
kurkentrekker voor Alessi

Alessandro Mendini, *Alessandro M. Groningen*,
2019, kurkentrekker voor Alessi

High and Low

Hoe kan zo'n breed en invloedrijk oeuvre worden samengebald in één tentoonstelling? Door het door de man zelf te laten doen, wat het Groninger Museum dus ook doet bij de overzichtstentoonstelling *Mondo Mendini* ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het museumgebouw. Tot zijn laatste levensdagen heeft Mendini zich met de samenstelling bemoeit. Natuurlijk is er een prominente plek voor de Proust-stoel (een metershoge editie zelfs) en de *Anna G.* Daarnaast toont hij zijn inspiratiebronnen, uiteenlopend van schilderijen van Matisse tot de architectuur van Theo van Doesburg. Het is een laatste wandeling door zijn ideewereld. En waar anders dan in dat museum waarvan hij door toenmalig directeur Frans Haks wordt aangesteld als hoofdarchitect.

Inmiddels strekt zijn invloed ook in het nuchtere Nederland verder dan dat ene gebouw. Zou Marcel Wanders ooit zo schaamteloos langs *high and low culture* hebben durven scheren zonder Mendini's metershoge vazen bedekt met gouden Bisazza-tegeltjes of de *Kandissi*, een bank met een asymmetrisch frame in zeven bonte kleuren en een

kaarsrechte stoffen zitting met een cartoonesk dessin? Zoals ook de monumentale Proust-stoel Studio Job heeft geïnspireerd tot het 'verbronzen' van historische artefacten als boerenploeg en stoommachine. Dat de *Smoke Chair* van Maarten Baas – eveneens een aanklacht tegen de goede smaak! – bijna een identieke vorm heeft als die barokstoel, is evenmin toeval. En die pasteltinten van Scholten & Baijings? Mendini dus.

Misschien is dat Mendini's grootste verdienste, dat hij tradities terzijde schuift en grenzen verlegt. Dat hij een kurkentrekker verandert in een ballerina die pirouettes draait. Maar vooral omdat hij beroert met een scala van emoties. Met intelligentie en humor, begeerte of reflectie; met prikkelende verwondering maar ook geruststellende herkenning. Soms banaal, soms verheven, altijd levendig. Zijn werk zit vol tegenstrijdigheden maar is juist daardoor als het leven zelf. Of in zijn eigen woorden: "Mijn werk is vergelijkbaar met een roman, waarin ernst, pijn, komedie en poëzie naast elkaar bestaan. Mijn objecten zijn daarin de tragikomische karakters."

Alessandro en Francesco Mendini, *Centro Natatorio Bruno Bianchi*, gemeentelijke zwembaden, Abet Laminati, Triest, 2000. Project met Andrea Balzari, Alessandro Busci, Filippo Ferrari, Bruno Gregori, Alex Mocika, Sergio Sinopoli. Maquette in methacrylaat, beschilderd hout, 18 x 64 x 40 cm, Archivio Alessandro e Francesco Mendini, Milaan

Alessandro Mendini, *Kandissi*, 1978,
hout, vinyl, textiel, 122 x 193 x 75 cm,
Groninger Museum

WEKENLANG DE TRAP VERSIEREN

DOOR PHILIP ROZEMA **BEELD** GEA SCHENK

Als er één plek in het Groninger Museum is die bezoekers graag fotograferen, dan is het de centrale trap, ontworpen door de hoofdarchitect van het museumgebouw, Alessandro Mendini. Tegelzetter Dickie Dijkstra (1954) kreeg 25 jaar geleden de eer om deze trap te versieren met honderden mozaïektegels. Weken duurde het. Na afloop kreeg hij klussen vergelijkbaar met de inmiddels beroemd geworden trap. Hoe zit dat? En hoe doe je dat eigenlijk, zo veel mozaïektegels aan een trap plakken?

Hoe bent u gevraagd om de grote trap van het Groninger Museum van mozaïek te voorzien?

“Eerst zou een ander bedrijf het doen, maar dat bedrijf kreeg ruzie met de architect. Wij hadden al eens in het Drents Museum gewerkt en zo kwam het museum bij ons terecht. Het lijmen van glasmozaïek, zoals het mozaïek in het museum heet, was splinternieuw. We moesten helemaal zelf een plan ontwikkelen van hoe dat erop moest. Ik moet toch even gedacht hebben: als dit maar goed gaat. Maar ik had er snel vertrouwen in. In die tijd waren er namelijk allerlei nieuwe dingen die ik moest oppakken. Daardoor schrok ik niet. Daarnaast hadden we bij allerlei zwembaden in Noord-Nederland gewerkt en dat was allemaal nog veel moeilijker. Maar waar zwembaden allemaal op elkaar lijken, was dit een uniek ding, een kunstwerk. Dat vond ik wel mooi.”

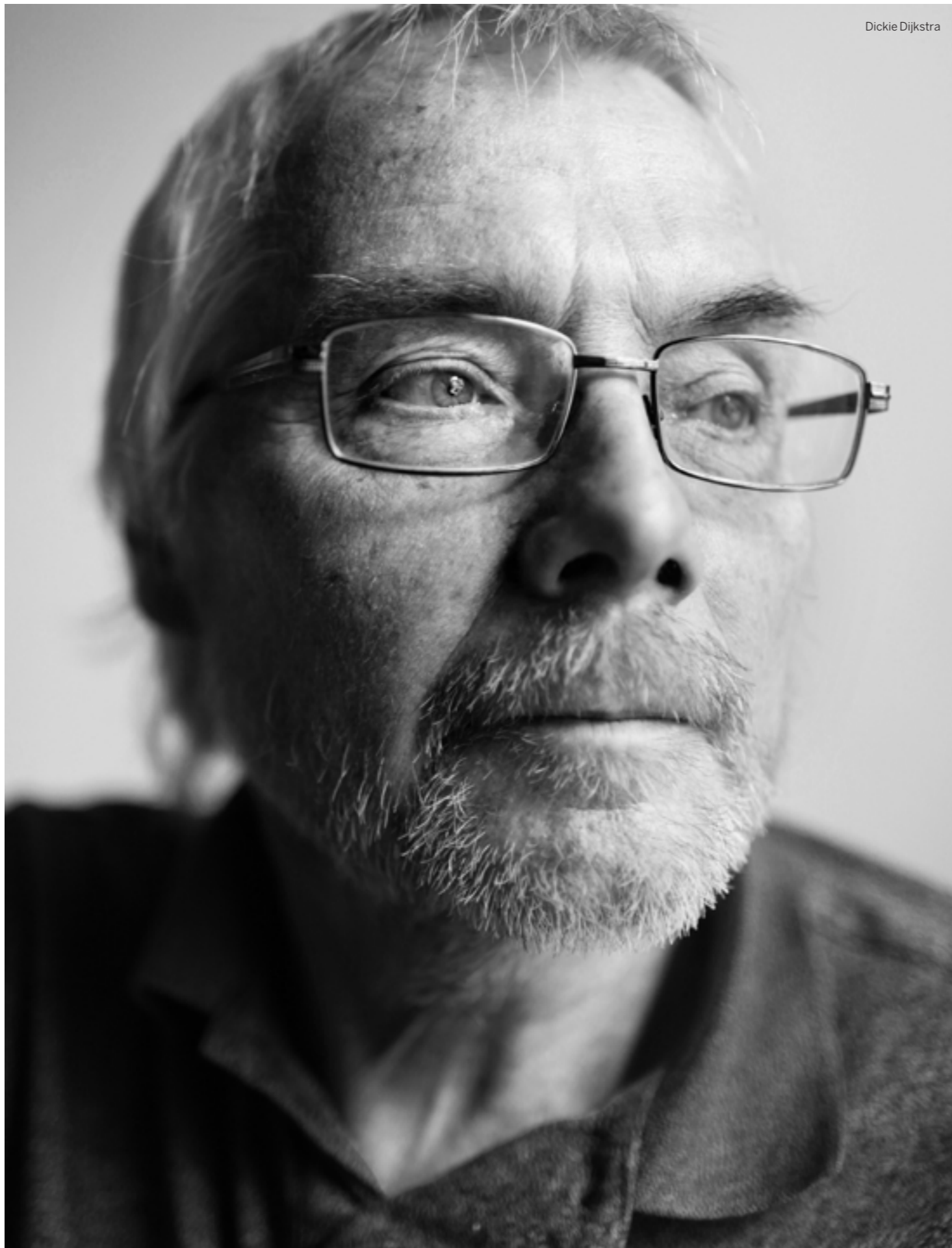
Heeft u elke tegel apart geplakt?

“Nee, we hadden mozaïekplaten van 30 bij 30 cm die met papier aan de voorkant bij elkaar geplakt waren. Wij sneden deze tot strookjes van 2 cm breed. Een plaat van mozaïek kun je namelijk niet buigen, maar een strookje wel. Na een nacht haalden we vervolgens het papier eraf en dan zag je de tegels.”

“Ik begon alleen, maar het bleek een te grote klus te zijn. Mijn broer, ook een tegelzetter, kwam er later bij. Na een tijdje ging hij weer weg en heb ik in mijn eentje het plafond van de trap afgemaakt. Daarbij lag ik op een steiger en dat duurde dagen. Dan lag ik daar maar wat. Ik ben in totaal wel een maand in het museum bezig geweest. De Italianen die de tegeltjes verkochten, kwamen op een gegeven moment met een cursus glasmozaïek naar Assen. Daar gingen we naartoe, maar wij wisten alles al: we hadden het immers zelf uitgevonden. Dat was wel komisch.”

Wat maakt tegelzetten zo'n mooi vak?

“Het mooie is dat je het eindresultaat ziet. Dat je iets maakt en dat mensen het na afloop prachtig vinden. Dan ben ik ook tevreden. Soms zijn mensen niet tevreden, maar dat is dan vaak omdat ze iets hebben uitgezocht wat niet past in het interieur. Zo wilde een echtpaar een haard in glasmozaïek,

en dan net zoals de trap in het Groninger Museum. Maar op zo'n haard geeft dat toch een heel ander effect. Toen het klaar was vond die man het mooi, maar zijn vrouw schrok enorm van de prijs en van hoe het eruitzag. Ze vond het net een zuurstok. Ik vond het ook niet mooi, maar dat zei ik natuurlijk niet. In andere gevallen ging het wel goed. In verschillende woonkamers of badkamers staan vergelijkbare dingen als de trap in het Groninger Museum. Ik herinner me iemand met een badkamer die precies dezelfde kleuren had als in het museum. Zij had er zelf ook weer een kunstwerk van gemaakt.”

Heeft u veel meegekregen van de kritiek die er op het gebouw was?

“Niet echt. Het was gewoon ons werk. Het liep niet goed met de bouw en wij waren blij dat we zo'n klus kregen. Ik vond het gebouw prachtig, vooral ook omdat het deels onder water kwam te staan. En mensen die van het station kwamen zagen gelijk het museum. Dat was toch een mooie binnenkomer voor Groningen. Dus ik snapte al die kritiek niet. Het was natuurlijk wel heel opvallend met al die kleuren: een museum moest oud zijn in die tijd. Maar ik kreeg daar tijdens het werk niets van mee. Het was ook gewoon ons werk.”

Heeft u na afloop nog een reactie van Mendini gekregen?

“Wij troffen hem toen het al klaar was. Toen hebben ze nog een aantal tegeltjes verwijderd en heeft hij er bladgoudtegels voor in de plaats gebracht. Hij zei niet zo veel. Het was mooi en klaar. Met mij werd niet veel gesproken, maar dat maakte me niet zo veel uit. Ik ga liever gewoon door met mijn werk. Ik heb wel vaker meegemaakt dat ik een kunstwerk moest maken, dat was nou eenmaal zo. Ik heb ook geen specifieke liefde voor kunst. Dat zegt mij niet zo veel. Echte schilderkunst waarbij je kan zien wat het is, daar hou ik wel van. Maar ik ben niet zo Gauguin-achtig.”

Bent u vaak naar het museum teruggegaan om de trap nog eens te bekijken?

“Nee, sinds ik die trap heb gemaakt, ben ik er nooit meer geweest. Dat was meestal zo met mijn werken. Een foto van de trap heeft wel jaren boven de deur gehangen. En ik kom de trap nog wel eens tegen op foto's. Een collega op de zaak zei laatst dat 'ie er nog eens geweest was en toen heb ik zijn foto's bekeken. Ik zag dat er de trap er nog steeds mooi uitziet. Hij is nog steeds knap.”

PLANEET

EEN DOCUMENTAIRE OVER 25 JAAR GRONINGER MUSEUM

FRANS HAKS

DOOR ERIC BLOM & FRÉNK VAN DER LINDEN BEELD RONALD PRAS & ERIC BLOM

Interviewer Frénk van der Linden en regisseur-producent Eric Blom werken al jaren samen. Ze maken programma's voor vrijwel alle publieke omroepen, organiseren congressen, theaterevenementen en exposities. Van der Linden publiceert interviews in *De Volkskrant* en presenteert het radioprogramma *Kunststof*. Blom is naast regisseur ook componist. Ze zijn vereerd dat ze het vertrouwen kregen om een documentaire te maken over het 25-jarige Groninger Museumgebouw en zijn spraakmakende grondlegger Frans Haks. Tijdens hun reizen naar Groningen ondervroegen Van der Linden en Blom elkaar.

EB: Hoe was de verhouding tussen jou en Frans Haks?

FvdL: We hielden van elkaar en tegelijkertijd voerden we oorlog. In het begin was het alleen maar strijd. Frans zetelde nog in het oude Groninger Museum en ik interviewde hem voor de kwaliteitsglossy *Avenue*. Het werd een spraakmakend vraaggesprek, waarin hij luidkeels zijn eigenzinnige, baanbrekende opinies verkondigde en concullega's - Rudi Fuchs voorop - uitmaakte voor ingedutte opaatjes. Haks vond mij met m'n pesterige vragen minstens zo irritant als ik hem. Terugkijkend ben ik bang dat we allebei gelijk hadden.

Naarmate we elkaar vaker troffen, de ene keer in de studio van de NTR-radio, de andere keer voor *NRC Handelsblad*

(niemand heb ik zo vaak ondervraagd als Frans, *never a dull moment*), nam de fascinatie over en weer toe. Dat hij het meest bediscussieerde moderne gebouw in Nederland uit de steigers wist te krijgen, dwong mijn bewondering af. Zijn museale beleid was bovendien visionair. Eerder dan wie dan ook zag hij bijvoorbeeld de potentie van fotograaf Erwin Olaf. Fouten maakte Haks niet, meende hij. Nooit heb ik hem zijn ongelijk horen bekennen.

Privé had Frans iets tragisch. "Ik zou het liefst een planeet voor mezelf hebben," zei hij weleens. Eigenlijk kon hij het met niemand uithouden. Of het moest met zijn partner zijn, Johan Ambaum - al hadden de mannen gescheiden woonruimtes in hun grote huis.

In de loop der jaren werden we vrienden. Frans wilde méér, maar ik was niet van de herenliefde. Om de zoveel tijd zette hij me dat betaald en verbrak hij onze relatie. Maanden later hing hij dan weer aan de lijn: "Boy, kom champagne drinken!" Dan begon alles weer van voren af aan.

FvdL: Welke verhouding heb jij tijdens het maken van deze film met Frans Haks gekregen?

EB: Bij iedere film die ik maak dompel ik me onder in het onderwerp. Dat is een heerlijke roes. Je leert iedere keer weer veel nieuwe feiten en je maakt uitgebreid kennis met de personages. In dit geval een man die al lang niet meer

Frénk van der Linden met Erwin Olaf

Jan Mulder

Geert Gritter en Ronald Pras

Rob Dijkstra en Frénk van der Linden in het huis van Frans Haks in Amsterdam

leeft maar iets heeft achtergelaten dat nog steeds van groot belang is: Frans Haks en het Groninger Museum. Ik heb hem ooit twee keer kort ontmoet en weet alleen dat ik hem een grappig gekleed klein kereltje vond met een mooie bril. Wat hij allemaal heeft betekend voor de kunst, is bij mij pas gaan dagen toen ik aan de research voor de documentaire begon. Met Rob Dijkstra van het museum ben ik in de archieven gedoken en kwam bijzonder materiaal tegen. Ongepubliceerde dagboekfragmenten, gedichten en twee van zijn brillen. Ik heb Frans leren kennen van een kant die je niet in de media terugvindt. Ik ben eigenlijk wel een beetje verliefd op hem geworden en heb enorme bewondering gekregen voor zijn mening over kunst en hoe je een museum inricht.

EB: Heeft hij na zijn vertrek weleens gezegd dat hij het museum miste? En liet hij zich uit over de nieuwe koers?

FvdL: Het was zijn eer te na om publiekelijk te erkennen dat hij zich verdreven voelde uit het paradijs. Zo ervoer hij het wél, dat weet ik zeker. Laatst heb ik zijn kloeke dagboek *Een calculerende terriër* van A tot Z herlezen. Daarin proef je de passie voor wat hij met architect Mendini en andere getrouwen tegenover het Groningse NS-station van de grond wist te krijgen. Stukje bij beetje dringt tot hem door dat zijn kracht ook zijn zwakte is: die gedrevenheid, dat schuimbekkerige, draagt bij aan de vete tussen hem en de mensen die boven hem gesteld zijn. “Het gaat om een gevecht op leven en dood tussen mij en het bestuur,” noteert hij in 1991, al enkele jaren voordat hem de wacht wordt aangezegd. “Het bestuur wil me lozen.”

Fysiek sloop Haks zichzelf in die tijd. Twee pakjes sigaretten per dag, sloten drank, korte nachten, soms nodeloze ruzies die zijn bloeddruk omhoog jagen: in combinatie met de spanningen die de totstandkoming van het nieuwe museum oproepen, is het allemaal goed voor een hartprobleem dat hem op den duur nekte.

Toen hij eenmaal was verhuisd naar Amsterdam, aten we dikwijls met elkaar. Johan kookte maaltijden waar koks met drie Michelinsterren een voorbeeld aan konden nemen. Na de derde of vierde gang kende Frans weleens een moment van melancholie – vind je het gek, dat museum was het kind dat hij nooit had – maar hij bleef roepen dat zijn vertrek spijtiger was voor het Groninger Museum dan voor hem. Tot harde kritiek op zijn opvolgers verlaagde hij zich niet.

FvdL: Wat raakt jou, fascineert jou, intrigeert jou als het om het Groninger Museum gaat?

EB: Ik kom al jaren in het museum. Ik reis meestal met de trein en kom een beetje thuis als ik het mooie station uitwandelen en het gebouw zie staan achter die afgrijselijke betonnen bult waar de fietsenstalling onder ligt. Als ik afdaal van de Mendini-trap in de hal, ervaar ik een soort van rust. Het maakt mij niet uit wat er te zien is, ik vind dwalen door het museum al een avontuur op zich. Het bevestigt mij ook iedere keer dat je moet gaan voor datgene wat je wilt neerzetten. Dat is Haks gelukt en dat doe ik ook als ik films maak of muziek componeer. Als je tegenwerking krijgt, ben je goed bezig. Dat is mijn mantra geworden. En verder vind ik het museum, de directie en de medewerkers heel erg gastvrij en zeer behulpzaam. Iedere draaidag was een groot genot!

EB: Met wie in de kunstwereld is Haks te vergelijken?

FvdL: Frans was in mijn ogen de Nederlandse Andy Warhol. Je zou zeggen dat de vergelijking niet opgaat, omdat Haks museumdirecteur was en Warhol kunstenaar, maar wat ze gemeenschappelijk hadden was de *power* om een eigen artistiek universum te scheppen, de neiging om volledig te breken met bestaande tradities, de durf om alleen te staan en paradoxaal genoeg óók het vermogen om mensen om zich heen te verzamelen die stikten van het talent. Warhol en Haks waren magische magneten.

FvdL: Welke spiegel wil je het museum met deze film voorhouden?

EB: Ik begrijp echt wel dat er een verdienmodel nodig is om een museum draaiende te houden. Dat heeft natuurlijk te maken met de prioriteit die de politiek stelt als het om kunst gaat en dat is er allemaal niet op vooruitgegaan de laatste jaren. Ik hoop dat het museum zijn eigenzinnigheid kan blijven behouden en bijzondere exposities vormgeeft. Natuurlijk is het gemakkelijk om Frans Haks nu alle veren in de kont te steken, maar een bijzonder museum maak je niet alleen, daar zijn al die mensen die er werken en gewerkt hebben medeverantwoordelijk voor. Ik weet dat de huidige minister van Economische Zaken nog nooit in het Concertgebouw van Amsterdam is geweest. Ik vermoed ook dat dat in zijn geval ook voor het Groninger Museum geldt.

Als klein jongetje kwam ik met museumles voor het eerst in het Stedelijk Museum en zag de reuzehamburger van Claes Oldenburg, de schilderijen van Roy Lichtenstein en *The Beanyery* van Edward Kienholz. Dat is het zaad voor mijn creatieve leven geworden en dat is de essentie voor mij van een museum: inspireren. Dat moet het museum blijven doen.

EB: Als je nog twee uur kon doorbrengen met Frans Haks, wat zou je dan met hem ondernemen en bespreken?

FvdL: Ik zou Frans vragen om me weer eens op de pijnbank te leggen. Want god, wat was dat altijd leerzaam. Ik ben ervan overtuigd dat je er goed aan doet om bij tijd en wijle je eigen oppositie te organiseren: mensen opzoeken die je voldoende beminnen om je de waarheid te vertellen. Van Haks heb ik meer over journalistiek geleerd dan van ik weet niet hoeveel docenten, hoofdredacteurs en vakgenoten. Hij peperde me niet alleen in hoe slordig en lui media dikwijls zijn – inclusief ondergetekende – hij daagde me ook uit om te experimenteren met nieuwe interviewvormen. “Of ga je dat liever uit de weg, jongen?” sarde hij dan.

Ik herinner me dat we op een gegeven moment samen naar

Portugal gingen om een dag of drie, vier in een huisje te sparren over de vraag hoe een avondlang vraaggesprek in een theater eruit zou kunnen zien. We kwamen terug met een concept dat we voor AT5 mochten uitproberen in de Kleine Komedie, Amsterdam. Frans stelde zich beschikbaar als proefkonijn. Samen kwamen we achter de gordijnen vandaan, terwijl ik een rijdende brancard voor me uitdude waar Haks op lag, vrijwel naakt – hij had alleen maar een handdoek om zijn heupen. Vanaf dat moment barstte een spektakel los met spannende uitspraken van zijn kant, filmpjes over het Groninger Museum, afbeeldingen van zijn favoriete kunstwerken, persoonlijke onthullingen, enzovoorts. Voor Frans was het leven een laboratorium waarin je voortdurend ontdekkingen moest proberen te doen. Als ik de kans had nog één keer met hem van gedachten te wisselen, zou ik hem vragen dat laboratorium weer te laten bruisen en borrelen. Maar ik zou ook mijn armen om hem heen slaan, hem tegen me aandrukken, en vragen of het nou echt wel zo fijn is, eeuwig alleen op die eigen planeet van hem, daarboven.

FvdL: Wat heeft het maken van deze documentaire met jou gedaan?

EB: Die heerlijke roes van het onderzoeken gaat maar door. Ieder dag meer leren over kunst, een stoomcursus moderne kunstgeschiedenis, terwijl ik dacht dat ik al veel wist. Tijdens de voorbereidingen kreeg ik een relatie met kunstenaar Joyce Eijkhout. Ik ontmoette haar tijdens een concert dat ik met mijn performanceclub Bearproject gaf. Ze was uit het verre Groningen, waar ze woonde, naar de Randstad gekomen om ons te zien. Toen ik met de film begon, haalde ze me op van de trein en wist me heel veel te vertellen over kunst. Ze studeerde af aan de Kunstacademie Minerva en had aan den lijve meegemaakt wat het voor Groningen betekende dat het nieuwe museum er kwam. Ze heeft me ook bij veel mensen geïntroduceerd. Alles grijpt in elkaar, mooi is dat toch...

MONDO MENDINI
DE WERELD VAN
ALESSANDRO MENDINI
T/M 5 MEI 2020

MONDO MENDINI

*HET LAATSTE PROJECT
VAN ALESSANDRO MENDINI*

DOOR RUUD SCHENK

Alessandro Mendini, *Tête Géante*, 2002, fiberglas, polyester, acrylverf, 390 x 210 cm. Archivio Alessandro Mendini, Milaan / langdurig bruikleen aan Groninger Museum

Alessandro Mendini, *Zelfportret*, 2014, voor Alessi, zeefdruk op messing, 74 x 74 cm, Archivio Alessandro Mendini, Milaan

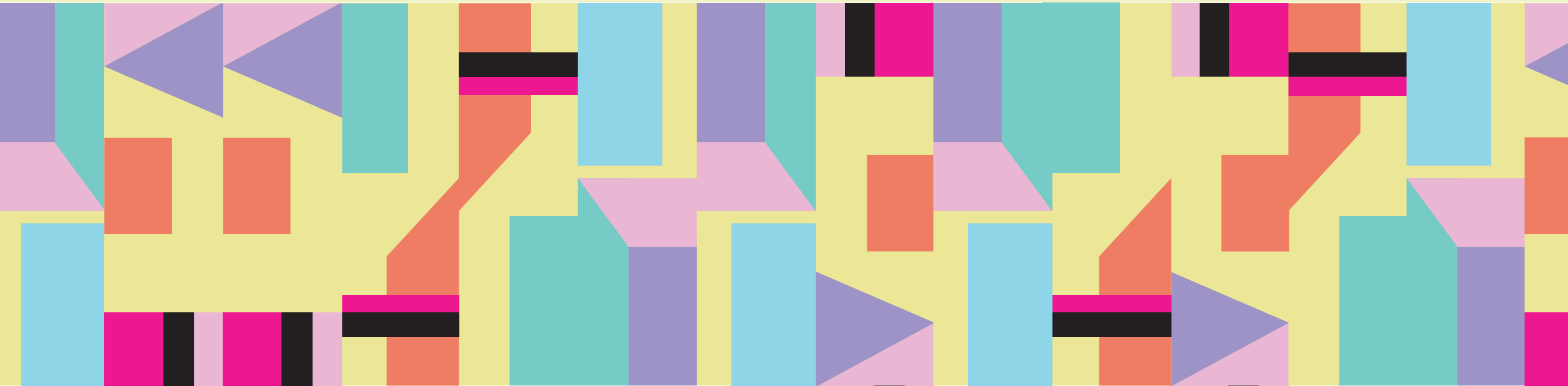
Ruim tweeënhalf jaar geleden vroeg het Groninger Museum aan Alessandro Mendini of hij ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het gebouw een tentoonstelling van zijn werk wilde samenstellen. Het verzoek was ietwat ongebruikelijk. Vaak wordt bij een dergelijk project een (gast)conservator ingeschakeld die eerst onderzoek gaat doen naar het oeuvre en dan met een voorstel voor een tentoonstelling komt. Wij vermoedden echter, hem enigszins kennende, dat Mendini (1931-2019) niet zat te wachten op een traditionele overzichtstentoonstelling van zijn werk en dat hij het liefst de gelegenheid zou gebruiken om zelf iets nieuws te creëren. En dat bleek te kloppen. Niet lang na ons verzoek kwam hij al met een uitgewerkt voorstel, waarin maar liefst een derde van de tentoonstelling was gereserveerd voor het werk van andere kunstenaars en vormgevers. Als weinig kunstenaars erkent Mendini de invloed die anderen op zijn werk hebben gehad.

Twinkeling

De oorspronkelijke titel die hij aan de tentoonstelling gaf was *Mendini My Masters*, waarmee hij aangaf van al die (tientallen) andere kunstenaars die hij in de tentoonstelling wilde opnemen iets te hebben geleerd. Het was het soort bescheidenheid dat iedereen die met hem te maken

kreeg opviel. Hoewel zelf een beroemd en gerespecteerd ontwerper, met een omvangrijk oeuvre op zijn naam en met een groot netwerk van kunstenaars en bedrijven waarmee hij heeft samengewerkt dat zijn weerga niet kent, was hij een van de meest innemende personen in de internationale kunstwereld. Pratend met een zachte stem en met een vriendelijke, ietwat ironische twinkeling in zijn ogen, toonde hij zich altijd zeer geïnteresseerd in de ideeën van zijn gesprekspartners.

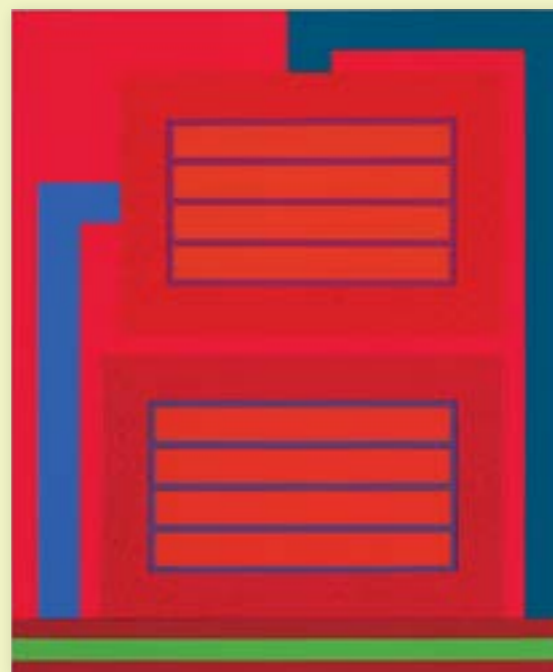
Die eerste titel heeft overigens geen stand gehouden. Via de optie *Mendini World*, koos hij uiteindelijk zelf voor *Mondo Mendini* ('Mendini's Wereld'), mede vanwege de alliteratie en het ritme van die twee woorden. Het was een van de laatste beslissingen die hij met betrekking tot dit project heeft genomen. Niet lang daarna overleed hij, tot ons grote verdriet. Toen wij hem in 2017 voor dit project benaderden was hij weliswaar al ruim in de tachtig, maar nog heel gezond en vrijwel elke dag aan het werk. Vorig jaar werd hij ziek. De plannen voor de tentoonstelling waren toen op papier al ver klaar, en in de afgelopen periode werd vanuit Milaan aan dit project gewerkt door Francesco Mendini, Alex Mocika (verantwoordelijk voor de inrichting van de tentoonstelling) en Beatrice Felis. Beiden werkten al bij Atelier Mendini toen het Groninger Museum werd gebouwd – Mendini was heel zuinig op zijn medewerkers.

Alessandro Mendini, *Peter Halley en Alessandro Mendini*, behang voor tentoonstelling in 2013 bij Mary Boone Gallery, New York

Peter Halley, *Epic*, 2012, acrylverf en Roll-a-TEX op doek, 170 x 141 cm, privécollectie, België – courtesy Maruani Mercier Gallery, Brussel

Peter Halley, *Revival*, 2012, acrylverf en Roll-a-TEX op doek, 170 x 141 cm, privécollectie, België – courtesy Maruani Mercier Gallery, Brussel

Geabsorbeerd

Mondo Mendini toont een brede selectie uit zijn rijke oeuvre. De diversiteit is enorm: meubels en vazen, schilderijen en architectuurmodellen, sieraden en grote sculpturen en tal van andere objecten. Dit alles bijeengebracht in een poëtisch, provocerend, ontregelend, humoristisch geheel, een afspiegeling van zijn werk als ontwerper en architect. In een korte tekst die hij voor deze tentoonstelling schreef, stelt hij het, in zijn typische, ietwat filosofische en aftastende schrijfstijl, zo:

“*Mondo Mendini* is niet bedoeld om tentoon te spreiden hoeveel mijn persoonlijkheid heeft betekend voor de designwereld. Integendeel: ik wil laten zien hoeveel ik heb geabsorbeerd van culturele stromingen en meesters die ik gedurende mijn carrière ben tegengekomen. [...] Mijn werk heeft nooit geneigd naar isolatie of overheersing; het is eerder labyrintisch en empathisch. Het neemt horizons in zich op, ontwikkelt ze en laat ze terugkeren als dragers van hernieuwde visies. We kunnen in mijn geval dus spreken van collectief werk met verschillende maten van samenzang, hoewel dit vaak tot uitdrukking komt in een eigen compacte stijl. De mensen of bewegingen die ik hier definieer als meesters zijn mijn stuwende krachten, voortbrengers van ontdekkingen, van ideeën die met de mijne

overeenkomen, stemmen die tot hetzelfde koor behoren, elk met een eigen timbre en persoonlijkheid.”

Meesters

In de eerste zaal van de tentoonstelling komen we meteen al een van Mendini's hedendaagse 'meesters' tegen: de Amerikaanse schilder Peter Halley (1953). Van hem hangen twee grote, met felle fluorescerende kleuren gemaakte schilderijen in abstract-geometrische stijl prominent in het midden van de zaal. Als achtergrond hiervan dient een kleurrijk behang met een abstract patroon dat Mendini speciaal voor de presentatie met Halley heeft ontworpen. In 2013 hadden ze samen een tentoonstelling bij de Mary Boone Gallery in New York waar ze volgens hetzelfde principe werkten: Halley toonde schilderijen en Mendini ontwierp het behang voor de achtergrond. Deze installatie werkte visueel overdonderend op de bezoekers, waarvan sommigen terugdachten aan de psychedelische stijl van de hippies eind jaren zestig. Deze associatie had Mendini zelf niet; hij wees op invloeden van het Italiaanse futurisme, het Praagse kubisme en het avant-gardistische theater. Voor hem vormde de ruimte het “toneel waarop een voorstelling wordt opgevoerd waarin de schilderijen van Peter de personages zijn.”

Alessandro Mendini, *Per Depero*, 2010, wandkleed voor Galleria Paolo Curti / Annamaria Gambuzzi Milano, 210 x 250 cm, Archivio Alessandro Mendini, Milaan

Paul Signac, *Mantes*, 1899/1900, olieverf op doek, 46 x 55 cm, Kröller-Müller Museum, Otterlo

MONDO MENDINI
DE WERELD VAN
ALESSANDRO MENDINI
T/M 5 MEI 2020

Een meester die in *Mondo Mendini* natuurlijk niet mag ontbreken is Paul Signac (1863-1935). Mendini gebruikte immers een fragment van een werk van deze pointillistische schilder voor wat waarschijnlijk zijn beroemdste en meest besproken werk is: de *Poltrona di Proust* (1978), een kitscherige barokke fauteuil die in zijn geheel versierd is met een kleurige verfstipjes. Dit stippeltjes-patroon, of Proust-motief zoals het in zijn oeuvre is gaan heten, heeft Mendini hierna in tal van ontwerpen gebruikt, zoals in het plastic horloge *Lots of Dots* voor Swatch, of sterk uitvergroot in de laminaten panelen aan de buitenkant van het Mendini-paviljoen van het Groninger Museum. Ook variaties op de stoel zelf keerden in zijn werk terug, bijvoorbeeld in miniatuurvorm in marmer en in celadon (een keramieksoort met groene glazuur). In de tentoonstelling staat ook een kolossale, drie meter hoge versie van de *Poltrona di Proust*, een uniek exemplaar uit de collectie van de Fondation Cartier pour l'art contemporain in Parijs.

Een heel ander type meester wordt geëerd met enkele kleine kunststof poppetjes: Walt Disney. Mendini was als

kind dol op de sprookjeswereld van Disney en heeft er lang van gedroomd om zelf striptekenaar te worden. Toen hij architectuur ging studeren aan de Polytechnische Universiteit van Milaan was dat eigenlijk meer om zijn ouders te plezieren dan dat het voor hem een roeping was. Hij wilde nog steeds graag striptekenaar of cartoonist worden en had er met de Amerikaanse cartoonist Saul Steinberg een wat volwassener held bij gekregen. Dat het bloed kruipt waar het niet gaan kan, blijkt uit de duizenden tekeningen die Mendini heeft nagelaten. Ze zijn bijna allemaal in een ietwat cartooneske stijl getekend, zelfs zijn ontwerpen voor gebruiksvoorwerpen en gebouwen. Hij tekende het liefst met pen of viltstift op A4'tjes; de uitwerking van technische details in grotere ontwerptekeningen liet hij graag aan anderen over. Zijn ontwerpen zijn vaak ook geestig als een cartoon. Vazen hebben veelal een gezicht, de beroemde kurkentrekker *Anna G.* voor Alessi heeft de gestalte van een danseresje, en als in andere voorwerpen geen menselijke trekjes te herkennen zijn, stemmen zij vaak wel vrolijk door hun originele vormtaal of kleurgebruik.

Alessandro Mendini en Marcel Proust, 2010, fotomontage door Laura Villani; portret Alessandro Mendini door Gitty Darugar, Archivio Alessandro Mendini, Milaan

Alessandro Mendini, *Sinuoso*, 2019, keramische vaas voor Maison Matisse, 50 x 27,5 x 25 cm, Archivio Alessandro Mendini, Milaan

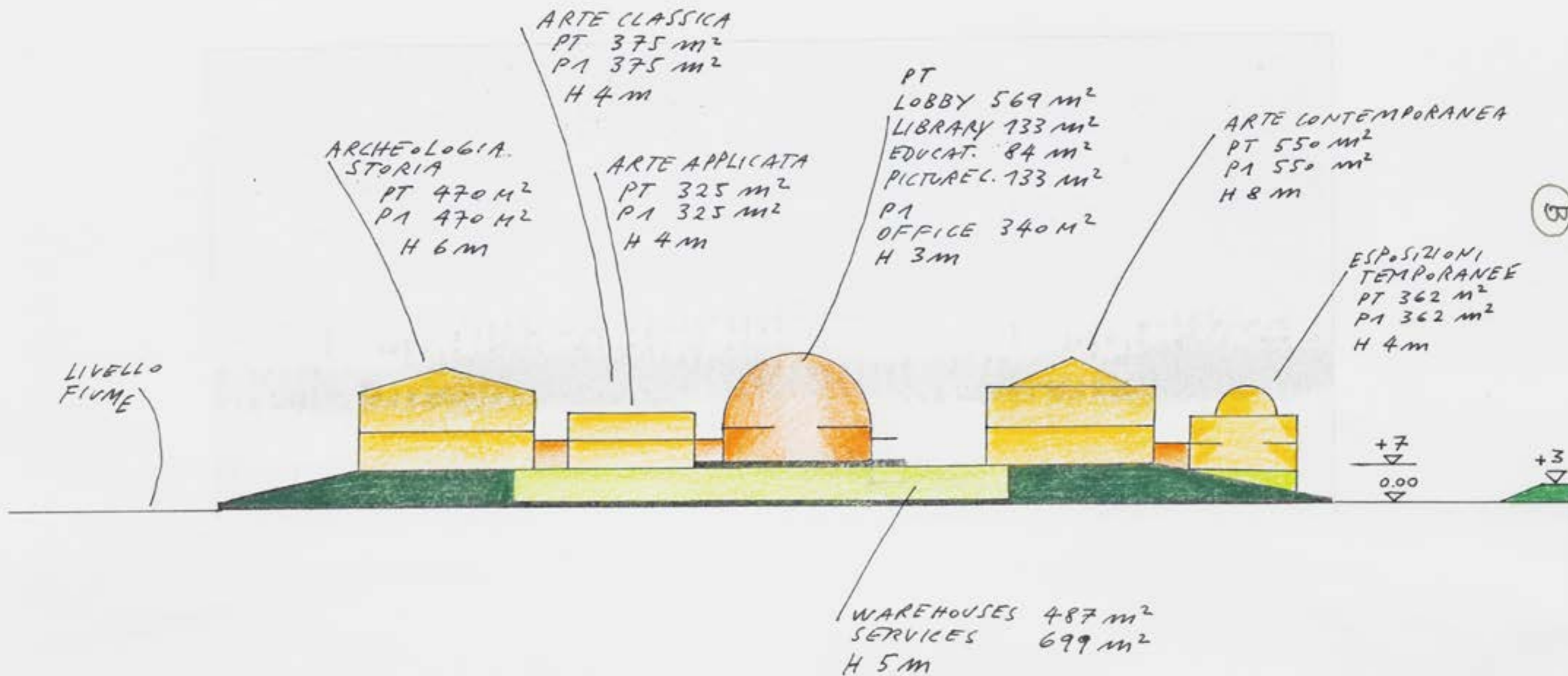

Henri Matisse, *Rocaille fauteuil en bouquet tulpen*, 1943, kleurpotlood op papier, 52 x 40,5 cm, privécollectie, Parijs

Een van Mendini's laatste werken is de vaas *Sinuoso* (2019), die hij ontwierp in opdracht van Maison Matisse. Ter gelegenheid van de 150ste geboortedag van Henri Matisse (1869-1954) dit jaar, nodigde Maison Matisse drie ontwerpers uit om een driedimensionale interpretatie schilderijen van Matisse te geven. Naast Mendini waren dat jongere designers die toevallig ook goede bekenden zijn van het Groninger Museum: Jaime Hayon (die onder andere het Info Center en het Atelier van het museum ontwierp) en de Franse broers Ronan en Erwan Bouroullec (die hier in 2004 deelnamen aan de groepstentoonstelling *Nocturnal Emissions*). Mendini liet zich voor zijn drie vazen inspireren door het kleurgebruik en de vormtaal van Matisse. Hij wilde de vazen graag ook nog opnemen in *Mondo Mendini*, en dan het liefst vergezeld van een werk van Matisse zelf, wat gezien de korte tijd die nog restte om er een in bruikleen te krijgen geen sinecure was. Gelukkig kunnen we met behulp van de nazaten van Matisse een prachtige grote tekening in de tentoonstelling opnemen, met daarop zeer toepasselijk een fauteuil en een vaas met tulpen.

Poëtisch labyrint

Dit alles is slechts een kleine greep uit wat er allemaal te zien is. Geheel volgens Mendini's opvatting dat er geen onderscheid bestaat tussen autonome en toegepaste kunst, geen hiërarchisch onderscheid tussen schilderkunst, architectuur en design, wordt alles ogenschijnlijk kriskras door elkaar gepresenteerd. Het geheel lijkt meer op een eigenzinnige, zeer gevarieerde privécollectie dan op een museumzaal waar alles volgens een vooraf bepaalde ordening wordt gepresenteerd. Een alledaagse huiskamer was voor Mendini net zo inspirerend als een museumzaal: "Voor mij is het evident dat elk huis als een museum beschouwd kan worden. Aan wie het ook behoort en hoe het ook is gemaakt, elk huis is gewoon een museum. Het is alleen een kwestie van hoe je er tegenaan kijkt." Omgekeerd is *Mondo Mendini* dan ook te beschouwen als een tijdelijk 'huis' van Mendini zelf. Het is duidelijk geen alledaags huis (met muren, sokkels en vitrines die allemaal roze zijn!), maar meer een 'poëtisch labyrint' waarin de bezoeker zich kan verliezen en een kijkje kan nemen in de rijke, complexe geest van een van de meest vernieuwende en productieve vormgevers van de afgelopen halve eeuw. **G**

MUSEO UNIVERSALE

VAN GOUDEN HUIS NAAR GOUDEN TOREN

DOOR STEVEN KOLSTEREN

Alessandro Mendini, *Museo Universale*, 1987, 48 x 150 x 150 cm, hout, MDF, lakverf, Groninger Museum

In 1987 werd Alessandro Mendini uitgenodigd om deel te nemen aan de prestigieuze kunstmanifestatie *documenta 8* in Kassel. Tot dan toe werd daar om de vijf jaar nieuw werk van internationale kunstenaars getoond, maar deze keer waren ook designers uitgenodigd: een bewijs dat eigentijds design zich kon meten met eigentijdse kunst. Mendini was natuurlijk al een erkende multidisciplinaire maker en bedenker. Hij begon ooit als striptekenaar, redigeerde tijdschriften, verzamelde creatievelingen om zich heen en organiseerde presentaties. Kortom: een veelzijdig kunstenaar.

In Kassel toonde Mendini een grote maquette, drie schilderijen en enkele kasten in felgeel met een patroon van grote zwarte geometrische motieven in de vorm van een soort gestileerde zuilen. Deze decoratie was ontleend aan zijn eigen 'Mendinografie': een 'alfabet' van motieven, waarvan eentje zelfs terug te vinden is in de betonnen paaltjes van de reling van de brug en de piazza voor het Groninger Museum. Maar het meest opvallende stuk was het *Museo Universale*. Het is geen maquette – het ontwerp was niet bedoeld om serieus gebouwd te worden – maar het is ook geen kast of meubel, dus gewoon een sculptuur. Dit kunstwerk laat heel goed de manier van denken

en onderzoeken van Mendini zien. Het is dan ook niet verwonderlijk dat toenmalig museumdirecteur Frans Haks het snel aankocht voor de collectie van het Groninger Museum én dat Mendini het zelf opnam in zijn huidige overzichtstentoonstelling.

Koepel

Het *Museo Universale* is een grote ronde koepel, met rondom symmetrisch geplaatst kleine ingangspartijen en aan de voorzijde een gestileerd klassiek tempelfront. Bij zijn ontwerpen deed Mendini altijd uitgebreid onderzoek naar de oplossingen van zijn voorgangers, want alle praktische toepassingen zijn immers ooit al slim bedacht. Je hoeft het niet opnieuw uit te vinden, maar kunt gebruik maken van oplossingen van anderen die je dan in een nieuwe samenhang en soms nieuwe vorm giet: *redesign*. Een gebouw met een grote centrale koepelruimte heeft altijd een bijzondere uitstraling, want praktisch is zo'n ruimte meestal niet: het gaat om de symbolische werking. Als je er daadwerkelijk een wilt bouwen, moet je eerst technische problemen overwinnen met de constructie. De Romeinen in de eerste eeuw na Christus waren de eersten die op grote schaal zo'n koepelconstructie konden maken, dankzij bouwkundige specialisaties en de uitvinding van een soort beton. Keizer Nero, die kunstzinnige ambities

Domus Aurea, Rome, vóór 69 na Chr.

Andrea Palladio, Villa La Rotonda, 1566

had, liet rond 65 na Christus een uitgestrekt privépaleis bouwen in het hart van de stad Rome, met in het midden een grote koepelruimte die wellicht met goud bekleed was: de Domus Aurea, het Gouden Huis. Een Romeinse schrijver beweert dat er een draaiend mechanisme in zat waardoor het binnen rozenblaadjes kon regenen. Dit beroemde voorbeeld in de architectuurgeschiedenis, deels bewaard, werd na Nero's dood door zijn opvolgers zorgvuldig in de vergetelheid gebracht: het paleis werd volgestort met puin en ervoor werd het Colosseum gebouwd om de gewone bevolking te plezieren met spelen. Pas in de Renaissance werd de Domus Aurea herontdekt, maar de aandacht ging toen vooral uit naar de fresco's in de zalen.

Enkele tientallen jaren na de koepel van dit paleis werd op een andere plek in de stad Rome het Pantheon gebouwd. Ditmaal geen privéaangelegenheid maar een openbare tempel voor alle goden, een soort verzoeningsstrategie, omdat er door de uitbreiding van het Romeinse Rijk veel culturen en godsdiensten een plekje hadden verworven. De grote koepel met een klassiek tempelfront is een

Pantheon, Rome, 125 na Chr.

Emile Boullée, Cenotaaf voor Newton, 1784

meesterwerk van bouwkunde, dat nog vrijwel intact in Rome te bewonderen is. Er is geen centrale kijkrichting, omdat alle goden immers even belangrijk waren. In de koepel bevindt zich een grote opening naar de hemel toe, de oculus, net als in de Domus Aurea. Dit Pantheon heeft vele latere bouwwerken met koepels geïnspireerd. Een beroemd voorbeeld uit de architectuurgeschiedenis is de Villa La Rotonda van Andrea Palladio uit 1566. Deze vrijstaande villa op het platteland in de omgeving van Vicenza is een verkleind Pantheon met vier vergrote tempelfronten, zodat het volmaakt symmetrisch is. Mendini maakte ermee kennis tijdens zijn architectuuropleiding, bewonderde het ontwerp maar vond het ook te rationeel en te weinig decoratief. Dat kan beter, dacht hij. Aan het einde van de achttiende eeuw, tijdens de Verlichting, gingen Franse architecten als Etienne Boullée (met zijn cenotaaf voor Newton uit 1784) en Claude Lédoux utopische gebouwen ontwerpen met centrale koepelruimtes en symmetrische voorportalen. Deze ontwerpen werden echter niet gerealiseerd: het bleef bij tekeningen. Met zijn *Museo Universale* vat Mendini die hele voorgeschiedenis met

“De gehele wereld is een museum”

voorbeelden samen. Ook hij maakte een utopisch ontwerp: geen tempel, maar een museum waarin alle culturele uitingen van de mensheid verenigd en, net als in het Pantheon, gelijkwaardig aan elkaar zijn.

Utopie

In een schets is zijn gedachtegang goed te volgen. Met zijn kenmerkende handschrift noteert Mendini allerlei aspecten van het leven van de mens en hoe de resultaten bewaard kunnen worden. Onderaan de tekening vertaalt hij dat in een plattegrond van een gebouw en een aanzicht. In de plattegrond staat dat de centrale koepelruimte de bar is, met in de uitsteeksels eromheen wetenschap, muziek, de mens, boeken, kunst (klassiek, eigentijds, kunstnijverheid en antropologie), een winkel en ruimte voor de architectuurgeschiedenis. Er staat bij: “De gehele wereld is een museum.”

Groninger Museum

Maar wat gebeurde er toen Mendini opeens echt de opdracht kreeg om een museum te bouwen? Speelde het *Museo Universale* daarbij nog een rol? Al snel werd

besloten dat het nieuwe Groninger Museum niet op een vrijstaande plek gebouwd kon worden, maar moest komen in een verbreding van de Zwaikom in het Verbindingskanaal, waar de scheepvaart gewoon moet kunnen doorgaan. Zodoende was een grote koepelvorm in het midden met gebouwtjes eromheen niet mogelijk. Mendini moest de afzonderlijke paviljoens aan elkaar gaan plakken met verbindingsgangen, of stapelen als potten en pannen. De eerste schetsen laten inderdaad zien dat hij schuift met geometrische blokken waaronder een centraalbouw met koepel is. Deze verdwijnt echter wanneer duidelijk wordt dat de paviljoens ten dele op elkaar gestapeld moeten worden. In plaats van de centraalbouw komt er een grote toren in het midden. De ronde ruimte verschuift naar het westen en wordt door gastarchitect Philippe Starck uitgewerkt. De gouden toren bekroont de entreehal, die in gelijke mate toegang biedt tot de tentoonstellingen plus collectie met aan weerszijden winkel en restaurant: een herinnering aan het principe van het *Museo Universale*. Het Gouden Huis is zo via een tempel, villa, utopie en kunstwerk tot een bloeiend museum geworden. **G**

25 • JARIG JUBILEUM GRONINGER MUSEUMGEBOUW

Het Groninger Museum vroeg bezoekers naar hun leukste, spannendste en ontroerendste museumverhalen uit de afgelopen 25 jaar. Lees hier de mooiste inzendingen.

ILLUSTRATIES MADELEINE VAN DER RAAD

BEATRIX

DOOR STEFAN CSIBA

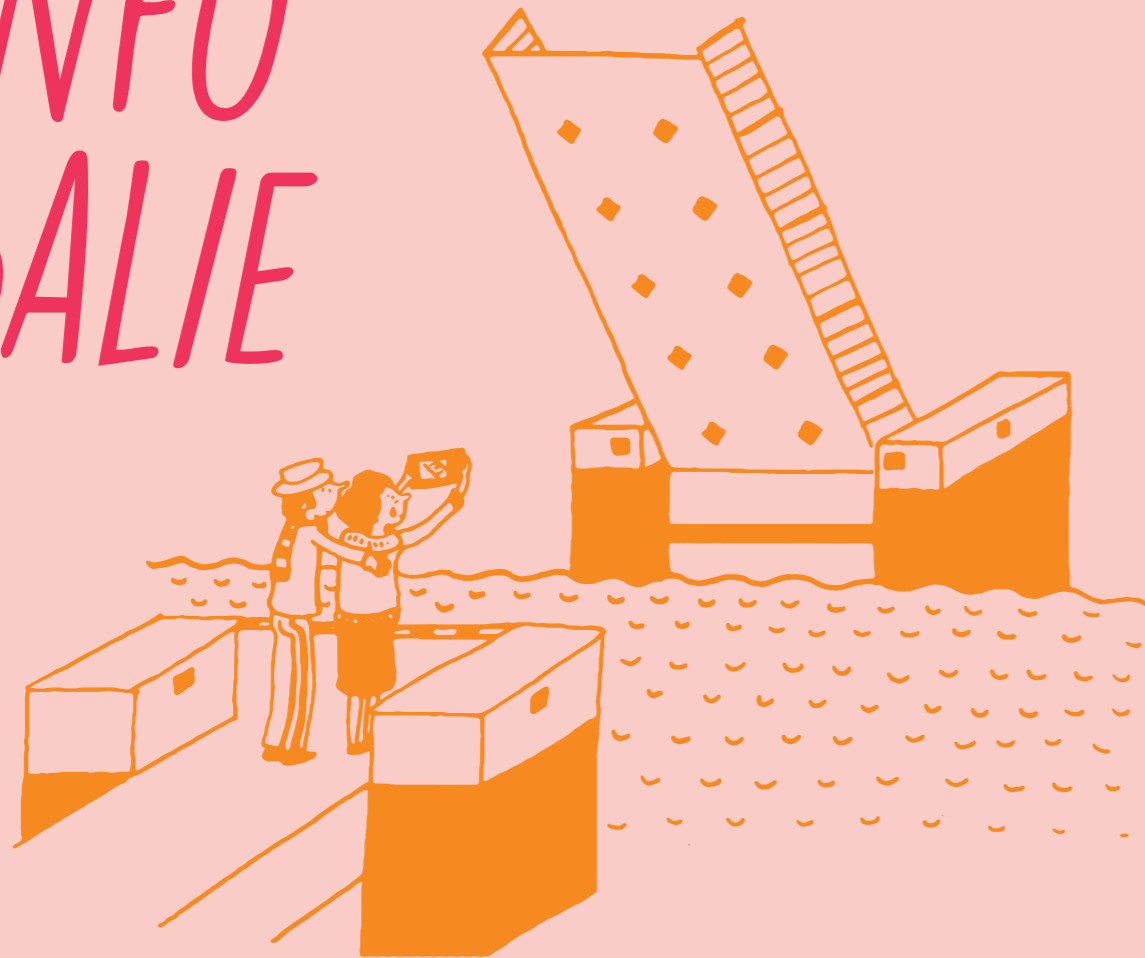
Het exacte jaar weet ik niet meer, maar dat geeft niet. Dit is tijdloos. Op een mooie dag besloot ik naar het Groninger Museum te gaan. Ik kocht mijn kaartje, liet mijn jas achter in de garderobe en liep de eerste zaal in. Het viel me bij de ingang al op dat er best veel beveiliging aanwezig was. Nu kom ik er niet dagelijks dus tja, weet ik veel.

Op een gegeven moment sta ik naar een prachtig schilderij te kijken, waarop een mevrouw naast mij zegt: "U bent wel onder de indruk van dit schilderij, niet?" Iets in haar stem, de manier waarop ze praat, doet een belletje rinkelen. Ik zeg: "Hm, hm, sommige schilderijen pakken je gewoon, terwijl ik niet eens veel van kunst afweet. Weet u veel van kunst, mevrouw?"

"Och," zegt ze, "wat is veel weten?"

Ik kijk opzij en ik kijk recht in de ogen van de duidelijk incognito geklede Koningin Beatrix.

INFO BALIE

DOOR WIPS JAPINK

Als infobaliemedewerkster maakte ik vaak bijzondere dingen mee.

Twee dametjes met een knotje in hun haar kwamen bij de balie: "Mevroooou, wat is dit voor een geboooouw?" Ik antwoordde: "Dit is een museum." "O, kan je daar dan ook in?" Ik vertelde dat het kon. "Moj daar dan ook voor betaaaalen?" Ik vertelde hen dat ze bij de kassa aan de overkant een kaartje konden kopen. De dames gingen op een van de gekleurde bankjes zitten, plantten hun kleine zwarte veter-schoentjes op de grond, een zilveren buidelvormige knip kwam te voorschijn, ze begonnen het geld te tellen en kochten alsnog kaartjes. Twee uur later kwamen ze weer bij mij en zeiden: "Wat was dat ja moooi."

Op een dag kwam een echtpaar bij me en vroeg: "Mevrouw, wanneer gaat de brug weer open? Wij hebben alles al genuttigd in het restaurant en de brug gaat maar niet open. Wij willen zo graag een foto maken want wij zijn de ouders van de ontwerper." Ik vertelde dat er in de winkel ook wel een ansichtkaart van die brug te koop was maar dat wilden ze niet. Daarop besloot ik de mensen van de rondvaartboot te bellen en zij verwezen mij naar de brugwachter van de Emmabrug. Ik belde hem en vertelde hem over het 'probleem'. "Oh," was zijn antwoord, "ik gooi de klap wel even open, dus laat ze maar gauw naar de brug gaan." Twee mensen heel blij en ik ook voor hen.

ILJA REPIN: EEN BIJZONDERE ONTMOETING

DOOR MARJAN KLOOSTERMAN

Ik bezocht de tentoonstelling in hartje winter en had afgesproken met mijn moeder en mijn zus. Het was koud, het vroom behoorlijk. Mijn moeder kwam met de bus vanuit het Westerkwartier. Ze had ondanks de warme bus koude oren gekregen en stapte op het Hereplein uit om snel bij de C&A een warme muts te kopen: een oranje met paars en grove strengen groen gebreide muts met een zwarte vilten voering.

Mijn zus en ik kwamen tegelijk aan bij het restaurant van het museum en troffen moeder aan achter een kopje koffie, haar handen om het kopje geslagen, de jas uit, de muts op haar hoofd tot over haar oren getrokken. Ze deed me denken aan een Russische vrouw die op het land had gewerkt en zich thuis even opwarmde met de muts op om vervolgens weer snel het land op te gaan, de schoffel weer in de hand nemend. We liepen de trap af, naar de garderobe. De jassen leverden we in. Mijn moeder hield haar muts op.

Zus stond bij de ingang van de tentoonstelling te wachten en siste van verontwaardiging. Moeder stapte met opgeheven hoofd met muts langs zus en liep op het grote schilderij af, het eerste, een landschapsvoorstelling. "Kijk, dat huisje," zei ze en draaide zich om naar zus en mij. Ik zag alleen maar een kolossaal schilderij, veel groen en bruin, bomen, een landweg, mijn kleine moeder en de grote kleurige muts op

haar hoofd. "Kijk dan," zei ze toen ze zus en mij zag turen. "Waar dan?" vroeg ik. "Mam, die muts, moet dat nou?" vroeg mijn zus. "Mijn vader heeft me geleerd om van linksboven naar rechtsonder te kijken bij dit soort grote schilderijen," vervolgde mijn moeder onverstoord en trok met haar vinger een diagonaal van linksboven naar rechtsonder. "Er is ook altijd een afwijkende kleur, meestal een stipje," zei ze. Ze wees opnieuw naar linksboven en liet haar vinger langzamer richting rechter onderkant van het schilderij zakken. Ik volgde haar vinger. Ze hield haar vinger halverwege het schilderij stil. "Schattig, een rood dakje," en ze draaide zich triomfantelijk om naar mij en zus. Ik zag het en zus ook. Ik deed een stap achteruit en keek opnieuw naar het schilderij. Mijn oog viel direct op het huisje met het rode dak links van het midden in de zee van verschillende kleuren groen, bruin en geel van bomen, struikgewas en gras. Wij vervolgden onze weg langs de prachtige schilderijen, moeder met muts voorop.

Ik dacht aan mijn opa die mijn moeder had leren kijken naar grote schilderijen en mijn moeder met muts die haar kennis doorgaf aan ons. Vanaf dat moment kijk ik anders naar schilderijen, zoek de kleine details en denk dan aan mijn kleine moeder en haar kleurige muts, het kleine huisje met het rode dakje op dat grote schilderij van de Russische schilder Repin in het Groninger Museum.

OVER FATALE VROUWEN EN EEN FATALE MAN

DOOR KARIN SITALSING

Een zonnige februarimiddag in 2003. Zondag, de 23ste om precies te zijn, en ik kijk naar schilderijen en beelden van fatale vrouwen. Maar kijken is iets anders dan zien, want in werkelijkheid heb ik alleen maar oog voor de fatale man in de ruimte.

Een maand eerder ontmoette ik hem via een gemeenschappelijke vriend. De clichés. Trompetgeschal, engelen, regenbogen, ik was verliefd en niet zo'n beetje ook. Ik móest hem weer zien, maar hoe ging ik dat slim en niet te opzichtig aanpakken? En toen schoten de fatale vrouwen me te hulp. Want het heerschap in kwestie woonde in Groningen en de zin "Hee goh, ik wil graag die tentoonstelling zien, heb je zin om mee te gaan?" had precies de ingestudeerde onverschilligheid die ik nodig had om te verhullen dat ik vermoedelijk nooit eerder ergens zo verschillig over was.

Was er ooit een onschuldigere plek voor een eerste date dan een museum? Over alles was nagedacht. Er was iets om te doen, iets om naar te kijken, iets om over te praten in geval van stilte. We gingen midden op de dag, zodat alles open lag en de hele wereld kon gebeuren. Er was uitloop naar een drankje, een hapje eten zelfs. Mocht het toch niet zo gezellig zijn, dan konden we zonder gezichtsverlies elk weer ons weegs gaan.

Zo gezellig was het wél.

Ons afspraakje liep uit in de uitloop. Het museum, een drankje, een hapje. Naar zijn huis. De eerste zoen. Vijftien jaar later, weer 23 februari. Ik sta in het Groninger Museum met de fatale man. "Laten we onze eerste date overdoen," zei ik tegen hem. Vond-ie leuk, en dus staan we nu hier. Het museum, een drankje, een hapje. Naar zijn huis, net als toen. Alleen is het nu óns huis.

MY IMPRESSIONS OF THE MUSEUM

DOOR DR SYBE AND MRS DAWN JONGELING (ILUKA, WEST-AUSTRALIË)

During the Second World War as a child I lived along the Emmasingel. In 2011 on our way to visit the new Groninger Museum, I was very keen to show the old house to my Australian-born wife, but to my dismay that stately home with an enormous garden was no more, demolished, and all my memories as an 8-year-old were wiped away into virtual space.

Following this disappointment, we walked to the railway station with its magnificent architecture, facade and graphic murals in the central hall, all of which stood in sharp contrast to the mountains of bicycles under and around the front of the station and the cold concrete 'paddock' surrounding that lonely statue of 't Peerd van Ome Loeks', which brought our second disappointment because on our visit in 1975 it was living peacefully among natural, eco-friendly green grass.

From here we crossed the bridge and were greeted by the delightful modern buildings of the Groninger Museum, which stand out as a breath of fresh air among the traditional architecture of the surroundings and it lifted our spirits and captured our curiosity as to what we may find inside. On the top floor we were treated to a spectacular laser light display of the "Phoenix Rising" (De Vuurvogel) which mesmerized us with its changes in colour and mood, with associated sound effects. This exhibition alone made a lasting impression on us. But there was more! A display of paintings from old and modern masters and a beautiful arrangement of paper sculptures, many of which were mobiles, giving 'life' to the dynamics of the displays and increased our curiosity and attention. A very late lunch at the restaurant was well prepared and delicious. The friendly smiles of the staff and efficiency of their service made our visit to the museum a memorable day's outing.

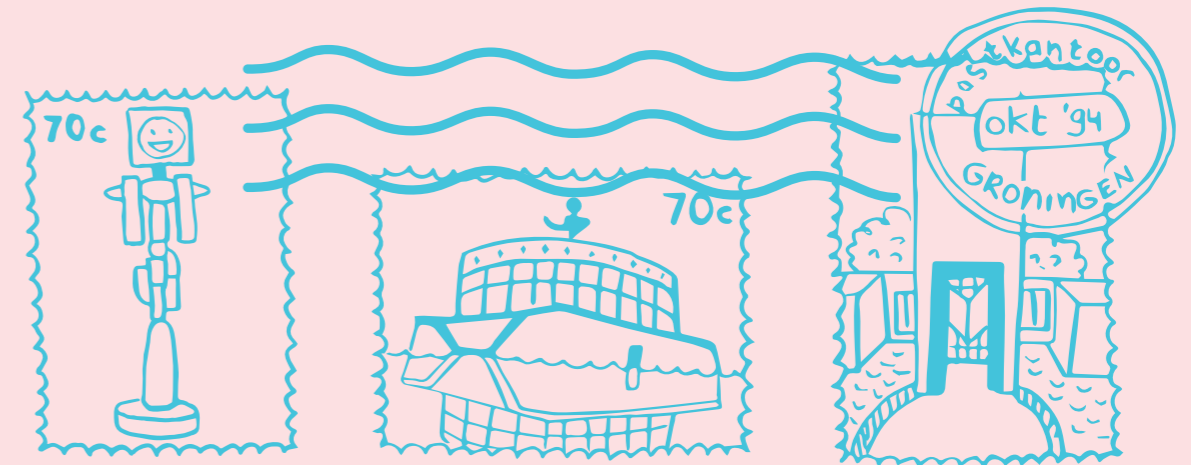
BAKWEDSTRIJD

DOOR LARISSA VAN DIJKEN

Het begon allemaal met een artikel in de krant over het 20-jarig bestaan van het Groninger Museum. Daar stond in dat je mee kon doen met een bakwedstrijd. Ik hou ontzettend veel van bakken dus heb ik mij meteen opgegeven. Ik vond het vooral heel leuk dat het thema was 'Maak het Groninger Museum na'. Ik vind het gebouw zelf heel mooi en zag hier echt een uitdaging in. Ik heb samen met mijn moeder eerst een proeftaart gemaakt. Ik zou je aanraden: maak altijd eerst een proeftaart, want onze eerste taart was 10x niks. Hij was veel te zoet en niet netjes afgewerkt. Mijn vader had zelfs al de moed opgegeven en dacht dat ik geen kans maakte. Ik had geprobeerd om alle delen van de museum te maken, maar kwam erachter dat dat heel ingewikkeld en groot is. Daarna kwam ik op het idee om alleen de drie bouwdelen bij de ingang te maken. Zelf vind ik dit ook het mooiste gedeelte van het gebouw. Ik ben heel druk bezig geweest met het maken van de taart. Vooral met het uiterlijk, maar ik had ook een heerlijke aardbeienvulling in de taart gedaan.

Ik had er heel veel zin in, maar was stiekem ook heel zenuwachtig. Ik ging met de auto en de taart erin naar het Groninger Museum. Daar aangekomen ging ik naar beneden, naar een ruimte waar alle finalisten zaten. Je kreeg je eigen tafel waar je kon zitten met je taart. De taarten werden daar door de jury bekeken en natuurlijk geproefd. Wij werden naar een grote zaal gebracht waar we lekkere hapjes kregen en de taarten allemaal op een rij stonden. En toen kwam de jury: het spannendste moment. "En de winnaar van de eerste prijs..... LARISSA VAN DIJKEN." Toen ik dat hoorde was ik superblij. Ik kreeg een hele leuke goodiebag. Maar de leukste prijs was dat mijn gebakje een maand lang op de menukaart van het MendiniRestaurant kwam te staan, met mijn eigen naam erbij. Ik ben daar toen met mijn familie gezellig mijn eigen taart gaan eten. Een moment om nooit te vergeten. En dit allemaal dankzij het Groninger Museum.

"MAG IK EEN STEMPEL OP DEZE POSTZEGELS?"

DOOR JESSICA GLASMACHER

Bijna 25 jaar geleden stelde ik deze vraag bij het postkantoor, om zo een eerstedagenvolp te maken. De laatste stap voor het eindwerk van het examenvak tekenen. Het was het eerste jaar dat mijn middelbare school tekenen als eindexamenvak gaf. En hetzelfde jaar dat het nieuwe Groninger Museum de deuren opende. Wat een indrukwekkend gebouw vond ik het: kleurrijk, spannende vormen, speels en heel vernieuwend. Bizar dat zo'n gebouw, op papier al zo bijzonder, in het echt bestaat.

Een serie van drie postzegels zou het project worden. Ik heb de drie paviljoens op A3-formaat nagetekend en

met sheets de typografie eroverheen geplaatst. Alles nog zonder tekenprogramma's op de computer. Met de kleurenkopieermachine verkleind tot de grootte van een postzegel. "Weet je zeker dat je een stempel wilt? Je kan de postzegels dan niet meer gebruiken hoor." Trots als een pauw was ik dat de dame achter het loket dacht dat ze echt waren. Uiteraard heb ik ook een brief naar mezelf gestuurd en deze werd bezorgd. Het vak tekenen heb ik succesvol gehaald, ik kreeg een 10 voor het project. Nog steeds kom ik graag naar het museum, niet alleen voor de exposities maar zeker ook voor het prachtige gebouw.

ZALEN VOL VERHALEN

25 Jaar Museumdocent

DOOR ARJO PASSCHIER BEELD CHRISTOPHER SMITH

Ik neem afscheid als museumdocent, na 25 jaar inlezen op zo'n 340 grote en kleine tentoonstellingen en het raadplegen van ongeveer 12 meter boeken. Na het werken met meer dan 100.000 volwassenen, adolescenten en kinderen, door middel van rondleidingen, onderwijsprogramma's, cursussen kunstgeschiedenis en kunstbeschuwing, atelierprogramma's, workshops en lezingen. Een kleine selectie uit mijn meest markante herinneringen.

Een ambtenaar uit Grootegast

Het nieuwe Groninger Museum was nog maar net geopend. Alle ambtenaren uit stad en provincie waren uitgenodigd voor een ontvangst met een rondleiding. Deze avond was het de beurt aan de provincie. Ik begeleidde een groepje uit Grootegast.

We gingen het museum rond en eindigden in de entreehal. Er bleef een meneer wat dralen en ik knoopte een gesprekje met hem aan. Hij vertelde dat hij bij de gemeentereiniging werkte en dat hij erg onder de indruk was van al dat zilver en al dat porselein. Zijn vrouw zou dit ook wel heel mooi vinden. "Nou, dan neemt u haar toch een keer mee naar het museum." Hij keek me aan en vroeg verbaasd: "Kan dat dan?" "Ja, natuurlijk. U koopt een kaartje aan de kassa en kunt dan de hele dag hier rondkijken." "Kan ik dan zomaar naar binnen?" "Ja meneer, het museum is ook van u." De verbazing was wederzijds. Werk aan de winkel, dacht ik nog.

"Dat zou ik nou nooit bij jou doen"

Het ligt voor de hand dat ik het een en ander heb beleefd met bezoekers bij de tentoonstelling van de Amerikaanse

fotograaf Andres Serrano: *A History of Andres Serrano – A History of Sex*, in 1997. Veel mensen zullen zich de commotie rondom de plasseks-poster nog herinneren. Zijn vaak controversiële, maar esthetische foto's met onderwerpen als dood, seks en religie riepen veel reacties op. Zijn werken maakten bij de bezoekers soms gevoelens van angst los, voor dat alles wat zo 'anders' is. Angst die weleens geuit wordt als boosheid. Bij de ingang van de tentoonstelling stonden daarom waarschuwborden.

Ook ik moest even slikken tijdens de educatieve instructie over deze tentoonstelling. Hoe pak ik dit aan? Hoe ga ik hiermee om? Hoe dichtbij durf ik te komen met de groepen? Al gauw merkte ik dat ik veel spanning kon wegnemen door de zaken nuchter te benoemen. Dat gaf lucht, relativeerde en gaf zelfs ruimte voor humor. Een o zo sterke troef.

Op een de dag ging ik na een rondleiding nog even terug de tentoonstelling in om werken te selecteren voor een nieuwe groep. Ik liep de zaal in met foto's uit de serie *Budapest*. Tot mijn verbazing stond daar een man met een meisje van een jaar of 6 aan zijn hand. Hij had blijkbaar de waarschuwborden niet ter harte genomen. Ik vond dat vreemd. Hij leek diep verzonken in een foto (*Prostitute and Client*, 1994) met een afbeelding van een vrouw die op haar knieën op professionele wijze de inhoud van een gulp in een mannenbroek bewerkte. Zijn dochter keek mee en reageerde na enige tijd verontwaardigd met de woorden: "Nou papa, dat zou ik nou nooit bij jou doen." Waarop de vader, nog steeds afwezig en verdoofd in... wat dan ook, antwoordde: "Ach lieverd, dat hoeft niet hoor." Pfff... Gelukkig maar. Maar blijkbaar had ze hem toch wakker geschud: hij liep met zijn dochter aan de hand de zaal uit. De dienstdoende suppoost en ik keken elkaar verbluft aan.

Arjo Passchier

Yin Xiuzhen, *Portable City of Groningen*, 2011-12
met steun van de Vereniging van Vrienden van
het Groninger Museum en de BankGiro Loterij

Duwen en trekken

Jaarlijks verzorgt het UMCG een programma voor aankomende buitenlandse studenten, onder meer uit niet-westerse landen, ter voorbereiding op de studie geneeskunde aan de RUG. Ook kennismaking met onze cultuur is daarvan een onderdeel. Het Groninger Museum ontvangt deze groepen graag. Zo gebeurde het dat ik gevraagd werd een museumles te verzorgen over de tentoonstelling *Nieuwe Wilden* (2016) voor een groep studenten uit Saoedi-Arabië. Ik vroeg of de keuze van de tentoonstelling geen vergissing was. Nee, de vraag was duidelijk. Ik kon kiezen uit een keur aan kunstwerken over de maatschappelijke, sociale, economische en politieke ontwikkelingen in de woelige jaren zeventig en tachtig in West-Europa: van Koude Oorlog tot Berlijnse muur, van punkscene tot homo- en vrouwenemancipatie. Alles verbeeld in een neo-expressionistische schilderij: wild en heftig. Geen geringe opgave gezien de achtergrond van deze studenten. Bij de entree van de tentoonstelling hing een schilderij van Luciano Castelli, *Berlin Nite* uit 1979. Afgebeeld zijn twee los geschilderde mannen met ontbloot bovenlijf in roze en zwart. Door het stellen van vragen probeerde ik de studenten te laten verwoorden wat ze zagen. Ik kreeg weinig reactie en suggereerde dat de kleur roze misschien betekenis zou kunnen hebben in verband met de mannen. Een

inkoppertje toch? Weer geen respons. Word ik niet begrepen, of is het onderwerp taboe? Ik vermoedde het laatste. Het was een gemengde groep, maar de jongens en meisjes stonden apart. Er werd wat gesmoesd onder de jongens en ik vroeg of ze hun gesprek met ons wilden delen. Toen kwam het hoge woord eruit: "In Saoedi-Arabië zijn geen homo's." Ha, ze hadden het wel degelijk begrepen. Ik vroeg: "Is dat echt zo? Ik heb altijd geleerd dat liefde tussen twee mensen van hetzelfde geslacht van alle tijden en alle culturen is. Hoe komt het dat het bij jullie niet voorkomt?" Geen antwoord. Ik illustreerde mijn verhaal met feiten gebaseerd op uitkomsten uit diverse wetenschappelijke onderzoeken. De hakken gingen verder in het zand. "Het is niet mijn bedoeling jullie je waarheid te ontnemen en wetenschap in te zetten voor mijn gelijk. Maar ik gebruik deze feiten om te proberen over dit onderwerp in gesprek te komen. Dat vind ik waardevol." Geen respons. Ik bedacht dat de kloof misschien iets te dichten viel door het een en ander te vertellen over de geschiedenis van de homo-emancipatie in West-Europa en hen zo, althans wat dit onderwerp betreft, voor te bereiden op de rest van de tentoonstelling: werken van geëngageerde kunstenaars die zichtbaar maken wat tot 1978 in West-Duitsland niet zichtbaar mocht zijn, zelfs strafbaar was. Weer ving ik bot. Ik besloot met: "Misschien is jullie waarheid dat

homoseksualiteit in Saoedi-Arabië niet bestaat, maar hier in Europa bestaat het wel en als student geneeskunde en later als arts krijg je er hier zeker mee te maken." De jongens reageerden met gemor en gemompel in het Arabisch, waarop een van de meisjes uit de groep naar voren stapte en de jongens op geagiteerde toon toesprak: "Homoseksualiteit bestaat wel in Saoedi-Arabië en ik kan het weten." Een onverwachte ingreep uit eigen gelederen. Dat kwam aan. De jongens wendden hun blik naar de grond en bonden in. Ik gaf haar een knipoog en dacht: prachtige meid, dappere vrouw.

Pyjama's

Voor een groep meisjes van een mbo-opleiding design uit het midden van het land had ik de opdracht gekregen ontwerpprocessen te belichten. Ik stond rond de vitrine met daarin de *Portable City of Groningen* (2011) van de Chinese kunstenaar Yin Xiuzhen: een artistieke interpretatie van de binnenstad van Groningen in miniatuur, gemaakt van tweedehandskleding van medewerkers van het Groninger Museum.

Kleding zegt iets over de identiteit van een mens en draagt geschiedenis, dus verhalen met zich mee. Als beeldhouwer en installatiekunstenaar maakt Xiuzhen de relatie zichtbaar tussen herinnering en (culturele) identiteit. Haar werk is politiek en sociaal geladen met als inspiratiebron onder meer haar opvoeding tijdens de culturele revolutie. Het refereert ook aan het verlies van geschiedenis, en daarmee identiteit, bij het proces van modernisering van de binnensteden van China.

Om voor deze studenten haar manier van werken inleefbaar te maken, is een droog verhaal over de culturele revolutie en politiek in China geen optie. Vaak weten ze niet eens wie Mao Zedong was. Ik liet ze het werk visueel verkennen en benoemen tot de vraag gesteld werd: "Waarom heeft ze dit met oude kleren gemaakt?" Ik stelde de wedervraag: "Hebben jullie kleding of voorwerpen die je koestert, waar je herinneringen aan hebt en die je altijd zal bewaren?" Meestal volgt er dan een opsomming, variërend van babykleertjes tot mijn eerste voetbalschoenen, en zelfs een keer de prachtige opmerking van een jongen van 15: "Mien eerste waarkleerzen, dai bewoar ik veur mien zeun." Vaak hangen er mooie en persoonlijke herinneringen aan die bewaarde voorwerpen of kledingstukken. Zo ook vandaag, maar net even anders.

"Ja, ik heb een pyjama die ik nooit weg zal doen. Daar lag ik als kind mee in het ziekenhuis." Ik zag dat ze schrok van haar eigen spontane antwoord. "Wat bijzonder," zei ik. En om deze blijkbaar nare herinnering een positieve wending te geven de woorden: "Zo te zien is het heel goed afgelopen met jou." Ze liep rood aan en stamelde zachtjes: "Ja, maar bijna niet." Waarna ze, duidelijk geëmotioneerd, naar haar veters dook die klittenband bleken te zijn. Er waren nog twee meisjes die aangaven dat ze ook zo'n pyjama hadden en ze zochten steun bij elkaar. De hele groep was ontroerd

en enigszins geschokt. Ik besloot samen langzaam door te lopen zodat ze zich konden herstellen. Ook ik had even tijd nodig om op verhaal te komen.

Op weg naar de garderobe ging ik naast het meisje van de pyjama lopen en vroeg haar of het weer een beetje ging. "Ja hoor, het gaat wel weer." Waarop ik zei: "Ik begrijp je wel hoor." Verlegen glimlachend keek ze me aan en ik dacht: ja, er zijn er veel met zo'n pyjama.

Eigenlijk een kind

Een kleuterklasje op een doordeweekse ochtend: 12 kleuters hand in hand, juf achteraan, ik voorop. Op stap door het museum met zeer serieuze en goed voorbereide kinderen, zo bleek. Het programma liep voorspoedig en ik had wat tijd over. Ik waag het erop, dacht ik, en nam ze mee naar de lyrisch abstracte, soms wat naïef aandoende schilderijen van de Groninger schilder Martin Tissing († 2018). In het Mendini Paviljoen op de begane grond was een tentoonstelling ingericht ter ere van zijn 65ste verjaardag. Naar de wens van de kunstenaar hingen de schilderijen niet in het gelid, maar verspreid over de muur, dus ook laag bij de grond.

Ik liet de kinderen zitten voor de laaghangende schilderijen en ging met ze in gesprek. Ze keken heel goed en waren spontaan in hun opmerkingen en vragen. Heerlijk. Op het moment dat ik ze liet opstaan om naar het atelier te gaan, pakte een meisje mijn hand en vroeg: "Mevrouw?" Ik keek haar aan en zag dat ze ergens mee zat. Na enige aarzeling kwam er die vraag: "Is die meneer eigenlijk een kind?" Dat vertederde mij. "Ja, eigenlijk wel," antwoordde ik en ik kneep haar zachtjes in haar hand. En zo werd lopen huppelen. Tussen de middag liep ik door de Folklingestraat. Bij antiquariaat Prentwerk zat Martin min of meer in de etalage. Ik ging de winkel binnen. Martin was tenslotte zelf ook ooit museumdocent in het Groninger Museum geweest en zou dit verhaal zeker kunnen waarderen. Enthousiast vertelde ik dat ik met een kleuterklasje een paar van zijn schilderijen had besproken. Hij sprong op zwaaide met zijn armen en zei: "Hou maar op, hou maar op. Ik weet het al, ik weet al wat je gaat zeggen." Waarop ik zei: "Nee, dat weet je niet." Ik deed mijn verhaal. Hij plofte terug op zijn stoel, viel stil en staarde zichtbaar ontroerd naar buiten... Hoe zei Picasso dat ooit? "Het duurt lang om jong te worden."

En nu, na 25 jaar, is voor mij de cirkel rond. 25 jaar waarin ik mijn beeldend kunstenaarschap en ervaringen als docent in het middelbaar onderwijs fantastisch heb kunnen inzetten in het Groninger Museum. De stilte van mijn atelier combineerde met de roering in het museum. Van vuilnisman tot ambassadeur, van kleuter tot Gazprom-bobo, van popster tot commissaris van de koningin. De groepen waren divers en, op een enkele lastige pubergroep na, meestal leuk. Ik heb genoten en ga nu ook mijn tijd nemen om jong te worden. **G**

HET IDEE VOOR EEN MUSEUM IN HET WATER

DOOR REGINA ZWAAGSTRA BEELD CHRISTOPHER SMITH

Het is een onbelicht stukje geschiedenis van het Groninger Museum: zonder architect Johannes Moehrlein (1958) en zijn toenmalige compagnon Otto Das (1940) zou het Groninger Museum niet op de huidige locatie zijn gebouwd. Het architectenduo, dat net een kantoor had opgericht aan de Vismarkt, ging in 1987 in tegen de stedenbouwkundige plannen om 'stadsvilla's' te bouwen op een eiland middenin het Verbindingskanaal. Een museum als verbinding tussen de zuidkant van de stad en het centrum vonden zij veel logischer. Hun plan stuurden ze naar alle betrokken partijen, maar pas toen wethouder Ypke Gietema zich er hard voor maakte, werd het idee realiteit. Moehrlein: "Veel mensen weten het verhaal, maar het is nooit goed gedocumenteerd."

In het huidige kantoor van Moehrleins architectenbureau MAD architecten aan het Hoge der A in Groningen staat een maquette van het Groninger Museum. Vijf paviljoens op een rij in het water voor de vaste collectie met daarlangs een vloeiende ruimte voor de wisselende exposities en dwars erdoorheen een glazen tunnel – de *museumtraverse*. Passanten konden zo even naar binnen kijken naar de expositieruimtes, waardoor ze getriggerd zouden worden om een kaartje te kopen en naar binnen te gaan, was het idee. Tegelijkertijd was het de voetgangersverbinding tussen het station en de binnenstad. Ze gaven het de titel *Cité des Arts*, een verwijzing naar de eilanden in de Seine in Parijs.

"Toen barstte de bom"

De eerste gedachte van Moehrlein en zijn compagnon was niet dat zij het nieuwe Groninger Museum zouden ontwerpen. Moehrlein: "Natuurlijk was dat mooi geweest, maar als net afgestudeerde had ik die ambitie zeker niet." Maar toen hij in het Dagblad van het Noorden las over de schenking van 25 miljoen gulden van de Gasunie aan het Groninger Museum ten behoeve van de nieuwe huisvesting en hij aan het ontwerp dacht van de Italiaanse architect Giorgio Grassi die vijf woontorens in het 'decolleté van de stad' – het Verbindingskanaal – wilde bouwen, zei hij: "Wat dom. Op de mooiste plek van de stad ga je toch niet vijf van die torens met appartementen realiseren voor particulieren? Daar ga je toch een openbaar gebouw met een maatschappelijke functie en betekenis neerzetten dat de zuidkant met het centrum verbindt!" Moehrlein maakte een handschets, zijn compagnon werd steeds enthousiaster en zei: dit gaan we gewoon uittekenen. Ze maakten een boekje met daarin het ontwerp en hun toelichting en stuurden het in het najaar van 1987 op naar de gemeente, de Gasunie en het Groninger Museum. Moehrlein: "En toen barstte de bom. De hele bouwwereld van Groningen reageerde, deels op een negatieve manier hè – zo'n bureautje dat zo het hele bouwplan voor het Verbindingskanaal van Grassi torpedeert." Kranten en toonaangevende vakbladen in de architectuur schreven er veelvuldig over.

Johannes Moehrlein

“Veel mensen weten het verhaal, maar het is nooit goed gedocumenteerd”

Toen in 1988 in de Offerhaus-zaal van het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit Groningen een lezing gehouden werd over de Verbindingskanaalzone en de mogelijke locaties voor het nieuwe Groninger Museum – het Stadspark, de wijk Hoornse Meer in het zuiden van de stad, de oude Diakonesen-locatie en de Aegon-locatie – kwam ook het idee van Das en Moehrlein langs. Moehrlein: “Het was ineens doodstil, je kon een speld horen vallen.” Een paar maanden later kregen ze een telefoontje van wethouder Ruimtelijke Ordening Ypke Gietema (1942-2013), of hij even langs mocht komen. “Hij liet zich van alles uitleggen en weg was hij weer. Een paar weken later lasen we in de krant: ‘Wethouder kiest voor Verbindingskanaal.’ Dus hij heeft in wezen het idee – dat niet zozeer een architectonisch ontwerp was, maar meer een stedenbouwkundig statement – opgepakt en zich er als politicus hard voor gemaakt.” Ze waren er absoluut blij mee, zegt Moehrlein. “Er zat natuurlijk ook een politiek risico voor Ypke in om voor die locatie te kiezen. Er was veel weerstand vanuit de bevolking, de singel was in rep en roer. Maar we waren blij dat hij de meerwaarde van ons idee zag en ook verdedigde. We waren er alleen niet zo blij mee dat er met geen woord werd gerept over ‘die jongens die het idee hebben bedacht’.”

Onderdeel van de geschiedenis van het museum

Van alle betrokkenen aan wie ze hun plan stuurden, kregen ze een officiële dankbrief voor het meedenken, ook van toenmalig Groninger Museumdirecteur Frans Haks, die hen erop wees dat men al in gesprek was met een architect. “Maar daar was het ons niet om te doen.” Van de uiteindelijke hoofdarchitect van het Groninger Museum ontving Moehrlein zelfs een handgeschreven brief in het Italiaans. Alessandro Mendini bedankte hem persoonlijk voor zijn bijdrage en zei dat als hij

weer in Groningen was, ze eens moesten afspreken. Doordat Moehrlein vlak daarna langdurig ernstig ziek werd, is dat er echter nooit van gekomen.

“Veel mensen weten het verhaal, maar het is nooit goed gedocumenteerd,” zegt Moehrlein. “Het had toen niet mijn focus om er werk van te maken, maar ik vond het wel zuur dat in boeken en historische overzichten die gepubliceerd werden, helemaal niets geschreven stond over dat idee.”

Onlangs nodigde hij directeur Andreas Blühm uit om kennis te maken. Ook dit verhaal kwam ter sprake. “Ik wilde de originele tekeningen en de maquette graag overdragen en daar had hij wel belangstelling voor. Het lijkt mij leuk als het daar verder wordt bewaard en niet hier in mijn kantoor, ergens in een archiefdoos. Het hoort tenslotte bij de geschiedenis van de stad en van het Groninger Museum.” **G**

Johannes P. Moehrlein

De van oorsprong Duitse architect (München, 1958) heeft verschillende gezichtsbepalende gebouwen ontworpen in Groningen: de Klimhal en de 37 meter hoge sculpturale Klimtoren bij Kardinge, de aan de overzijde gelegen villa's in de wijk Silvermeer, gebouwen aan de Westerhaven en de kleedaccommodatie en studio's in De Papiermolen – waarmee hij het openluchtzwembad van de destijds beoogde sloop reddde – maar zijn bekendste ontwerp is misschien wel de Vietnamese (loempia-)kiosk Bich Nhung op de Ebbingbrug.

Alessandro Mendini, *Poltrona di Proust*, 1978. Groninger Museum

POLTRONA DI PROUST

ALESSANDRO MENDINI

DOOR PETER H. PROPSTRA

“Moet je kijken. Wat een pracht van een stoel!” Een kordaat ogende vrouw met grijze krullen riep het bijna jubelend naar haar man die zo’n vijf meter achter haar liep. Ze keek naar ‘m om, controleerde nog snel haar verschijning in de spiegels waar de stoel op stond en gaf zich, de mond half open van bewondering, over aan het esthetische genoegen dat het meubel haar bood. “Moet je kijken, Henk, hij lijkt wel van steen of van glas. Het is geen stof in ieder geval.”

“Lijkt me niet lekker zitten,” zei Henk terwijl hij de stoel aan een nadere inspectie onderwierp en met zijn knokkels tegen de leuning klopte. Een beveiligder die op een paar meter afstand discreet toekeek, deed een stapje naar voren. “U mag er niet aankomen, meneer.”

“Ik moet toch even voelen wat het is.” Henks geïrriteerde antwoord ging vergezeld van een bozige blik vanonder zijn forse wenkbrauwen.

“Kijk,” zei de vrouw, “hier staat het: hij is van porselein.”

“Dat is toch hetzelfde als waar ze serviesgoed van maken? Wie bedenkt er nou een stoel van porselein? En volgens mij moet je daar dus niet op gaan zitten, want dan ligt ie meteen in scherven.”

“Maar hij blijft schitterend, met die kleurtjes. Net of iemand met een kwastje allemaal kleuren heeft uitgeprobeerd. En hij glimt zo mooi. Hoe komt iemand erop?!”

“Je kunt net zo goed zeggen: Hoe komt iemand erop.” Hoofdschuddend inspecteerde Henk ook de onderkant en raakte niet overtuigd van het nut van een dergelijk voorwerp. “Maar waarom bedenkt iemand in godsnaam een stoel waar je niet op kunt zitten?”

“Dat is toch vaak met kunst, dat het alleen maar mooi is om naar te kijken, en verder niks.”

“Okay, maar dan schilder je zo’n stoel toch op een schilderij. Dan heb je d’r ook niks aan maar dan is het tenminste een schilderij.”

De beveiligder kwam weer iets naar voren en mengde zich in het gesprek: “Het grappige is dat de ontwerper die kleurige toetsjes juist van een schilderij heeft. En ze als patroon op die stoel heeft gezet.”

Dit ging het bevattingsvermogen van Henk te boven. Met een pesterige blik naar de beveiligder klopte hij nog een keer tegen de achterkant van de stoel en zei: “Kom op, Ans, we gaan even verder kijken.”

Ans haalde haar vingers door haar krullen en knikte de man toe. “Dank u wel voor de uitleg, meneer.” En met een uitdagende glimlach naar haar echtgenoot: “Ik hoef ‘m echt niet in de kamer, maar hij blijft schitterend!”

GELD STINKT NIET

DOOR DORIEN VRIELING BEELD WIM TE BRAKE

Al veertig jaar kopen de Vrienden van het Groninger Museum jaarlijks een nieuw kunstwerk voor de museumcollectie. Dat ze onlangs een werk van de Eindhovense kunstenaar Jelle Mastenbroek (1988) aankochten, is op zich dus niet zo bijzonder. Wat wel bijzonder is, is dat het om een levensgrote spaarpot gaat: wie een muntje in de porseleinkast gooit, spaart met de Vrienden mee voor nieuwe kunst.

“*Pecunia non olet*,” zei de Romeinse keizer Vespasianus eeuwen geleden, ofwel: “Geld stinkt niet.” Niemand kan zonder, maar toch zijn financiën in de kunst niet zo’n populair onderwerp – behalve bij Jelle Mastenbroek. In zijn werk spelen geld, sparen en status vaak een rol. Hij maakte bijvoorbeeld *Money Socks*, een installatie geïnspireerd op de sok waarin zijn grootmoeder haar geld bewaarde. Wie er geld in gooit, wordt ‘beloond’ met een muziekje.

Of neem de *Splendour Lender*, een klassieke ‘pronkkast’ waarin het servies niet op planken staat, maar aan haakjes hangt. Gooi je een euro in de daarvoor bestemde gleuf, dan hoor je hoe het muntje dat langs de borden en schalen tinkelt een symfonie vormt. Nadat de muziek is afgelopen, krijg je je geld terug. Marieke van Loenhout, registrar van het Groninger Museum, zag de kast op een expositie in het

Gemeentemuseum Den Haag. Ze was geïntrigeerd: “Jelle transformeerde een antieke kast en oud servies in iets totaal nieuws.”

Safe Offering

Meteen dacht ze aan porselein dat recent was binnengekomen bij het Groninger Museum, als onderdeel van een legaat – een verzameling objecten die door een particulier was nagelaten. “Niet al dat porselein kon in de collectie van het museum opgenomen worden, omdat dit type al ruimschoots vertegenwoordigd is. Maar we besluiten er ook niet lichtzinnig toe om het weg te doen. Daarom kwam het idee in me op om het via een kunstwerk van Jelle als het ware een nieuwe bestemming te geven.” Zou het niet mooi zijn als Jelle een spaarobject kon maken, in het kader van de jubileumtentoonstelling rond de Vrienden van het Groninger Museum? Zo ontstond het plan voor *Safe Offering*, een nieuwe muzikale pronkkast – maar dan eentje die het geld niet teruggeeft. De munten komen terecht in een kluis, die onder de kast is gemonteerd.

In de Eindhovense werkplaats van Mastenbroek staat een klassieke houten servieskast. De kunstenaar heeft de door de tijd verbleekte olijfgroene fluwelen bekleding vervangen door nieuw fluweel in dezelfde kleur en een fijnmazig

Jelle Mastenbroek, *Safe Offering*, 2019, gemengde media. Aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum.

roostertje in de onderkant gemaakt. “Dat is het klankgat.” Wie goed kijkt, ziet dat het rooster de vorm heeft van de lier van Apollo, god van de muziek. De negentiende-eeuwse kast in Empirestijl is van oorsprong gedecoreerd met Griekse goden en Mastenbroek voert dat thema verder door. Vandaar ook de naam van de kast: ‘safe’ voor veilig opbergen, maar ook voor ‘kluis’, ‘offering’ vanwege het brengen van een offer aan de goden.

Als muziek in de oren

Straks, als de kast klaar is, moet het rooster een mooi helder geluid garanderen. Dat geluid ontstaat doordat het ingeworpen muntje tegen kopjes en schoteltjes aan komt als het door een loopwerk van messing richting de kluis glijdt. Het porselein ligt nu nog op de werkbank, waar hij er net schroeven in heeft bevestigd. Het kan aardig wat hebben, vertelt Mastenbroek – op een kopje na. “Hoor maar.” Hij tikt ertegen, en inderdaad, het klinkt net wat minder helder dan de rest.

Mastenbroek werkt met veel detail. De klankkast in de vorm van Apollo’s lier is daar een goed voorbeeld van, net als een beeltenis in reliëf van de god Hermes in de wielen onder de kast. “Ik vind het leuk om nieuwe technieken te ontdekken. Als ik iets nog niet kan, probeer ik het gewoon en vaak lukt het dan wel.” Wat hij echt niet kan, besteedt hij uit. Componeren bijvoorbeeld. De melodie die het muntje in deze kast laat klinken, is gecomponeerd door Aart Strootman. Mastenbroek heeft van ieder kopje en schoteltje afzonderlijk de klank opgenomen en naar Strootman opgestuurd, die op basis daarvan de compositie maakte.

Mee-sparen

Mastenbroek mag dan een ambachtelijke manier van werken hebben, zijn *Safe Offering* is meer dan een knap gemoderneerde kast of een grappige gimmick. Er zit een gedachte achter: “Vroeger was geld een instrument, een middel om iets te beleven. Tegenwoordig lijkt het vaak een doel op zich te zijn. Met deze kast geef ik het geld zijn oude rol weer terug: met de munt kun je iets leuk beleven.” Misschien zal niet iedere bezoeker die er een muntje in werpt, er een kritische blik op onze omgang met geld in zien. Van Mastenbroek hoeft dat ook niet: “Als iemand alleen in verwondering naar de kast kijkt, is dat ook goed.”

Op de tentoonstelling *Vrienden voor het leven – 40 jaar aankopen door de Vereniging van Vrienden* kan iedere bezoeker mee-sparen voor nieuwe, door de Vrienden aan te kopen kunstwerken. Na de tentoonstelling krijgt *Safe Offering* waarschijnlijk een andere plek in het museum. Mastenbroek heeft vooruitgedacht: steeds minder mensen hebben kleingeld bij zich, en dus is er ook een pinapparaatje op de kast gebouwd. Wie pint, brengt niet zijn eigen munt aan het rollen, maar een munt uit een ingebouwd reservoirtje. En mocht er eens een muntje vast komen te zitten, dan weten medewerkers van het museum hoe ze het op kunnen lossen.

Jelle Mastenbroek

“Ik vind het leuk om nieuwe technieken te ontdekken. Als ik iets nog niet kan, probeer ik het gewoon en vaak lukt het dan wel.”

Jelle Mastenbroek (1988) studeerde kort aan de Academie Minerva en vertrok daarna naar Eindhoven. Hij studeerde in 2012 af aan de Design Academy Eindhoven in de richting ‘Man and Well-Being’. Hij kreeg in Milaan samen met OWOW een Design Award in de categorie ‘Best Technology’ voor zijn installatie *Data Orchestra*. Zijn werk werd geëxposeerd in onder meer Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden, het Haags Gemeentemuseum en het Zuiderzeemuseum in Enkhuzen. jellemastenbroek.nl

Jelle Mastenbroek, *Safe Offering* (detail), 2019, gemengde media. Aankoop met steun van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum.

“WOW, WAT EEN LEF!” VERKNOCHT AAN GRONINGEN

DOOR ANNEMARIEKE NOORDHOFF BEELD STANLEY BOONSTRA

“Werken jullie ook al met *customer journeys*?” vraagt directeur Andreas Blühm geïnteresseerd aan Ernst de Bie, directeur van TKP Pensioen. De pensioenuitvoeringsorganisatie is sinds kort sponsor van het Groninger Museum. Beide directeuren praten met elkaar over modern klant-denken en lef tonen. En vooral over de liefde voor Groningen.

Conservatoren bepalen allang niet meer alleen wat het publiek in musea te zien krijgt, vertelt Andreas. De interesse van het publiek telt net zo hard. “Bovendien willen we meer Groningers trekken. Nu komt nog maar 1 op de 5 bezoekers uit onze stad. Terwijl we ze het liefst zien langskomen om af te spreken, wat te ontspannen en inspiratie op te doen. Meer als gebruikers dan als bezoekers dus.” Daarom verdiept het museum zich in de *customer journey*: de manier waarop gebruikers – en met name Groningers – het museum beleven. Ook TKP verdiept zich in de beleving van haar ‘gebruikers’. Ernst: “Wij werken voor pensioenfondsen en via hen voor mensen die pensioen opbouwen of krijgen. Onze relatie met de fondsen verandert snel. Vroeger was vooral het juridisch-technisch goed doorrekenen van pensioenen belangrijk, nu bedenken we samen hoe we pensioen zo makkelijk mogelijk kunnen maken. Voor iedereen.”

Gedeelde liefde

Beide directeuren zijn ambassadeur van Groningen. Voor Andreas, die opgroeide in de Duitse stad Bremen, was Groningen de dichtstbijzijnde buitenlandse stad. “Via Groningen ging ik de wereld in.” Decennia later is de band alleen maar sterker, nu hij als directeur van het Groninger Museum is ‘getrouwd met de stad’. “Ik ontdek hier steeds meer leuke dingen.” Ernst is directeur van TKP Pensioen, een ander

oer-Gronings instituut, tegenwoordig bekend van het hoge rode kantoor in het snel uitdijende Europapark – een paar fietsminuten van het centrum. Vijftwintig jaar geleden keek Ernst vanaf het Stationsplein, waar TKP toen nog zat, uit op de bouw van het museum. “Dat was mooi om te zien gebeuren. Het pand is echt een kunstwerk op zich, valt enorm op – dat bewonder ik. Nog altijd. Het zou nu weer precies zo gebouwd kunnen worden.”

Van onszelf

Ernst is verknocht aan Groningen, al sinds hij als 7-jarige in de provincie kwam wonen. Tegenwoordig woont hij in de stad zelf. “Groningen wordt wel eens Klein-Amsterdam genoemd. Maar wij hebben de wereld veel meer te bieden dan de Randstad. Groningen is authentieker, is nog van onszelf. Soms mogen we daar best wel wat minder bescheiden over zijn.” Andreas lacht: “Nou, zo bescheiden zijn wij niet met het museum. We roepen vrij hard wat we te bieden hebben. Als museum moet je wel zichtbaar zijn. We experimenteren, durven fouten te maken en voorkomen zo dat we *middle of the road* worden. Ik krijg het liefst reviews van óf 0 óf 5 sterren. Krijg je 3 sterren, dan is er iets misgegaan, vind ik. Toen ik 25 jaar geleden – in een andere rol – bij de opening van het nieuwe pand was, dacht ik al: ‘Wow, wat een lef.’ Die cultuur wil ik vasthouden.”

Pietje Bell

Ook Ernst ziet de waarde van lef voor TKP. “Vroeger, toen we nog veel kleiner waren, waren we al de Pietje Bell van de pensioenwereld. We dachten vaak commerciëler dan de sector, ontwikkelden nieuwe concepten in pensioendienstverlening. Nu we inmiddels ruim 900 medewerkers tellen, wil ik dat gevoel, die *spirit*, zien vast

"Net als het Groninger Museum, zoekt TKP ook de Groningers op. Maar dan om ze te helpen bij hun financiële zelfredzaamheid."

te houden. We trekken veel jonge mensen – hen willen we inspireren. Het moet leuk voor ze zijn om te werken bij TKP. Daarom kijk ik ook uit naar onze samenwerking. Met die glimmende Airstream-caravan waar jullie nu kunst mee de wijken in brengen, nodig ik jullie graag uit voor één van onze evenementen.” Andreas reageert enthousiast. “Je verraste me sowieso al met zoveel medewerkers. Ik wist helemaal niet dat jullie zo groot zijn. Voor ons zijn dat natuurlijk meteen 900 mensen die ons hopelijk opnieuw leren kennen. En andere Groningers meenemen.”

De wijken in

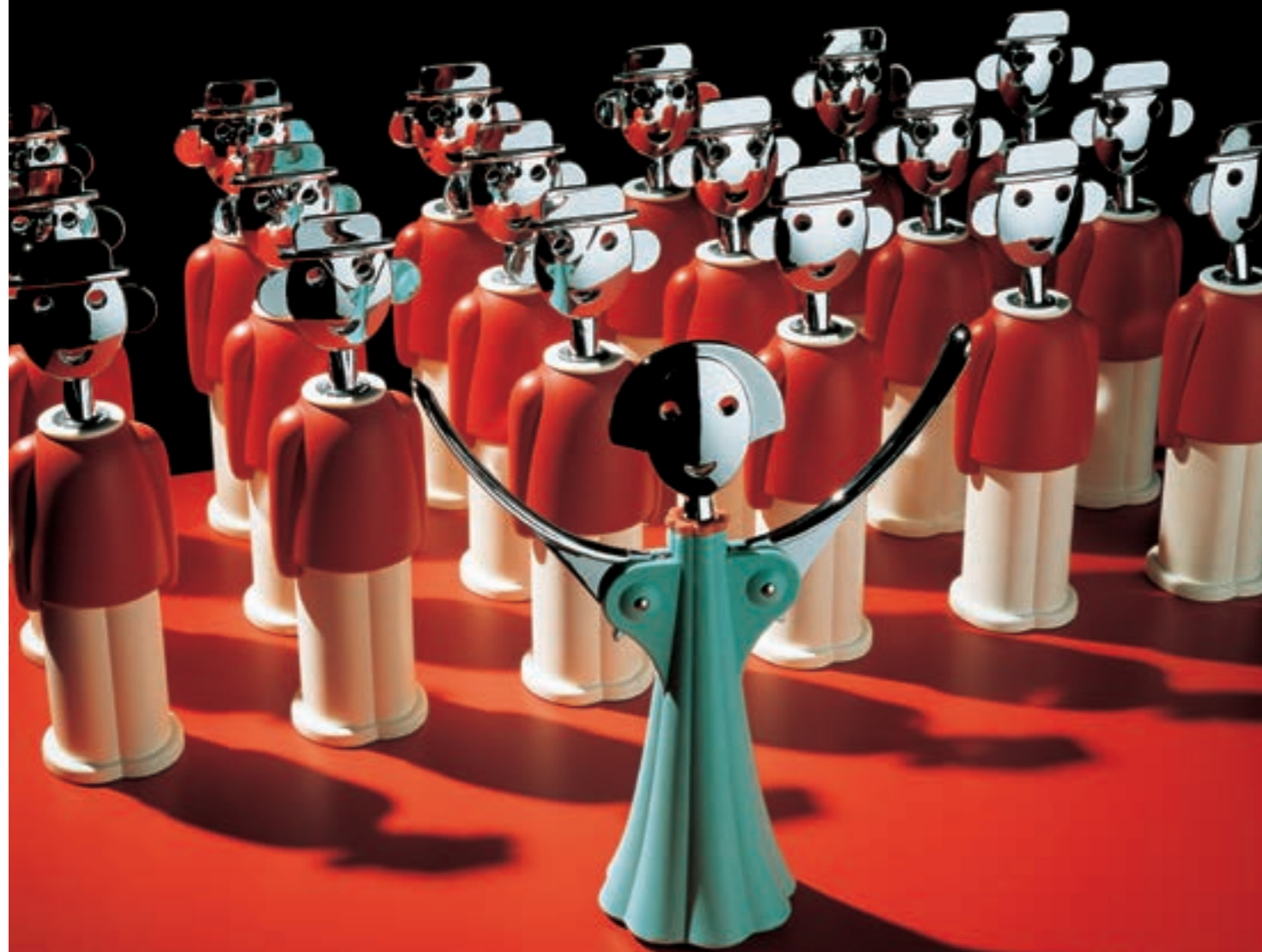
Net als het Groninger Museum, zoekt TKP ook de Groningers op. Maar dan om ze te helpen bij hun financiële zelfredzaamheid. Andreas: “Delen jullie dan je financiële expertise?” Ernst: “Wij doen mee aan het programma Van Schulden naar Kansen – een initiatief van een aantal grote

partijen in de financiële sector. Via lokale stichtingen vinden zij huishoudens die onze hulp kunnen gebruiken. Inmiddels hebben wij een pool van zo'n 30 TKP'ers die incidenteel en soms zelfs maandelijks mensen helpen. Gewoon tijdens werktijd. Soms met een luisterend oor, soms met creëren van overzicht in uitgaven en inkomsten, of met een sollicitatietraining. De impact van schulden wordt vaak onderschat. Daar zijn die mensen dag en nacht mee bezig. Wij zijn blij dat we deze Groningers weer vooruit kunnen helpen.”

Over TKP

TKP Pensioen is een Gronings bedrijf dat voor 23 pensioenfondsen de pensioenadministratie en -communicatie verzorgt. In totaal verwerken zij zo de pensioenen van 3,7 miljoen Nederlanders. Lees meer op tkppensioen.nl.

MONDO MENDINI
DE WERELD VAN
ALESSANDRO MENDINI
T/M 5 MEI 2020

Alessandro Mendini, *Orchestra di Alessandro*, 2003, 'orkestje' van kurkentrekkers voor Alessi, 40 x 50 x 40 cm, Museo Alessi, Crusinallo

rechts: Alessandro Mendini, *Sedia Scivolavo-Mirror*, 1975, Gavina, foto Maurizio Cattelan en Pierpaolo Ferrari voor 1968 *Toilet paper - Italian Radical Design*, The Deste Foundation Athens, 2013

WORD LID VAN DE VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

De Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum ondersteunt het museum financieel. Voor de leden organiseert de Vereniging lezingen, voorbezoeken en excursies.

Word lid van de Vrienden van het Groninger Museum en ondersteun daarmee het Groninger Museum.

Voordelen van het lidmaatschap

- Gratis toegang tot lezingen en voorbezoeken van de VVGM
- Gratis toegang tot het museum (in sommige gevallen, bijvoorbeeld bij speciale tentoonstellingen, kan een toeslag gevraagd worden)
- Gratis toezending van het Groninger Museum Magazine
- Gratis toegang tot de Kunsthalle Bremen en Kunsthalle Emden en het Horst-Janssen-Museum te Oldenburg

- Tegen kostprijs mee op de door VVGM georganiseerde excursies
- 10% korting op alle artikelen in de museumwinkel (m.u.v. in Nederland uitgegeven boeken).

Lidmaatschapskosten

- Individueel lidmaatschap (€ 37,50 per jaar)
- Duo-lidmaatschap voor twee personen (€ 65 per jaar)

www.groningermuseum.nl/steunen/vriend-wordsen – vrienden@ GroningerMuseum.nl

Graag vernemen wij uw opmerkingen, vragen, tips en bijdragen op het volgende adres: redactie@ GroningerMuseum.nl

Auteurs

Eric Blom is filmregisseur en musicus
Andreas Blühm is directeur van het Groninger Museum
Jeroen Junte is designjournalist
Steven Kolsteren is hoofd educatie en publieksinformatie van het Groninger Museum
Frénk van der Linden is journalist
Annemarijke Noordhoff is tekstschrijver
Arjo Passchier is museumdocent bij het Groninger Museum
Peter H. Propstra is beeldend kunstenaar
Philip Rozema is dichter en (cultuur)journalist
Ruud Schenk is conservator moderne kunst van het Groninger Museum
Dorien Vrieling is freelance journalist
Regina Zwaagstra is freelance tekstschrijver

Redactie

Steven Kolsteren, Rudo Menge, Sarah Fopma

Fotografie

Eric Blom, Stanley Boonstra, Wim te Brake, Bjorn Eerkes, Marten de Leeuw, Ronald Pras Gea Schenk, Christopher Smith

Foto omslag

Alessandro Mendini door Carlo Lavatori

Grafisch ontwerp

Rudo Menge

Groninger Museum

Museumeiland 1, 9711 ME Groningen

Mendini Restaurant

Museumeiland 1, 9711 ME Groningen
www.mendinirestaurant.nl

Voor entreprijzen en actuele informatie, zie www.groningermuseum.nl

Wil je op de hoogte blijven van alle nieuwtjes in en rondom het Groninger Museum, meld je dan aan voor de digitale nieuwsbrief via www.groningermuseum.nl/nieuwsbrief

Acquisitie en productiebegeleiding

Uitgeverij Intermed
Johan van Zwedenlaan 11, 9744 DX Groningen
Telefoon/fax: 050 3120042 / 050 3139373
E-mail: info@intermed.nu
Advertentieverkoop: Uitgeverij Intermed
E-mail: verkoop@intermed.nu

Drukkerij

Scholma Druk
ISSN: 1572-0713

Oplage: 25.000

COLOFON
JAARGANG 32 - NO 2 - 2019

91

De uitgever is niet aansprakelijk voor zetfouten, redactionele fouten en is op geen enkele wijze aansprakelijk voor de werkzaamheden van de drukker.

© 2019 Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Intermed-1011/3

Deelnemende kunstenaars en musea tenzij anders vermeld. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2006

Leden van de Groninger Museum Salon

ABN AMRO Bank N.V.
Algemeen Belang Verzekeringen N.V./ DELA s'Amuse
Apotheek Helpman B.V.
Boer & Croon Management B.V.
Broekema Notaris
CRM Excellence
Downtown Brokers LLC
Effektief Groep B.V.
Gardepoort B.V. / Prinsenhof Groningen
Heresingel 26 Advocatuur B.V.
Register Makelaar - Taxateur Kunst & Antiek J.R.H. van den Hende
Huis voor de Kunst
NNZ B.V.
NTC Vastgoed
Noorderpoort
Richard ter Borg Kunsthandel
Sai & Schut Registeraccountants
Seatrade Holding B.V.
Team4 Architecten B.V.
VH ict
Workforce Holland

Het programma en de tentoonstelling rond de viering van 25 jaar Groninger Museumgebouw worden mede mogelijk gemaakt door GasTerra en Gasunie

TEAM 4 ARCHITECTEN

Maarten Baas Anne-Claire Petit Simone Post Isabel Quiroga
 Droog Design Studio Job Thomas Eijck Lex Pott Hella Jongerius
 Wubben byTextiemuseum Tiny Miracles Carolijn PePe
 Heykoop Post Modern Floris Hovers Rogier Arents Knit
 Wand Label/Breed Christien Meindertsma Orange

DAD
 DESIGN STORIES

Simone Post Isabel Quiroga Tejo Remy Droog Design Studio Job Thomas Eijck Lex Pott Hella Jongerius
 Wubben byTextiemuseum Tiny Miracles Carolijn PePe Heykoop Post Modern Floris Hovers Rogier Arents
 Knit Wand Label/Breed Christien Meindertsma Orange or Red Maarten Baas Ar
 tilsabel Quiroga Tejo Remy Droog Design Studio Job Thomas Eijck Lex Pott Hella Jongerius
 Wubben byTextiemuseum Tiny Miracles Carolijn PePe Heykoop Post Modern Floris Hovers Rogier Arents
 Knit Wand Label/Breed Christien Meindertsma Orange or Red Maarten Baas Artil
 sabel Quiroga Tejo Remy Droog Design Studio Job Thomas Eijck Lex Pott Hella Jongerius
 Wubben byTextiemuseum Tiny Miracles Carolijn PePe Heykoop Post Modern Floris Hovers Rogier Arents
 Knit Wand Label/Breed Christien Meindertsma Orange or Red Maarten Baas Artil

DESIGN STORE
 & GALERIE

NEDERLANDS DESIGN
 Oude kijk in't Jatstraat 60, Groningen
WWW.DAD-DESIGN.NL

schrijversvakschool groningen
 DE SCHRIJVERSVAKSCHOOL VOOR NOORD-NEDERLAND

IN GRONINGEN EN ZWOLLE
fictie, non-fictie & zakelijk schrijven
www.schrijversvakschoolgroningen.nl 06 14 77 10 11

DER GJIT
 NEAT BOPPE
 GRINSLÂN

Letterlijk natuurlijk. Maar we geven het toe, we bouwen erg graag in Groningen. Of het nu gaat om onderhoud aan het Groninger Museum of de nieuwbouw van een aardbevingsbestendige woontoren. Ook voor Groningen verleggen we graag onze grenzen.

Foto: nieuwbouw aardbevingsbestendige woontoren De Beukenhorst, Selwerd Groningen.

VERNIEUWEN GEEFT ENERGIE
BGDD.NL

BOUWGROEP
DIJKSTRA DRAISMA

SCHOLMA
 PRINT & MEDIA

www.scholma.nl

050 - 3013636

Dé grafische communicatie ontzorg
 van het noorden

Informeert naar de mogelijkheden
 uw drukwerk tot leven te brengen

Kunstlievend
 Genootschap
**PIC
 TURA**

Sinds 1832 hêt podium voor
 kunstenaars uit het Noorden

Jaarlijks 8 wisselende exposities

Gevestigd in een monumentaal pand in de stad

Gratis entree

woensdag t/m zondag 13.00 - 17.00 uur
 st. walburgstraat 1 9712 hx groningen
 050 312 29 53 info@pictura-groningen.nl
www.pictura-groningen.nl

**MUSEUM
 DE BUITEN
 PLAATS
 PRESENTEERT**

28 september 2019
 t/m 12 januari 2020

**DAAN REMMERTS
 de VRIES**

'Liefde, je kunt me vinden bij de rivier'

www.museumdebuitenplaats.nl

RICHARD TER BORG
KUNSTHANDEL / GALERIE / VEILING

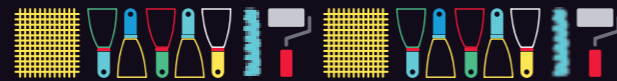

Jan van der Zee, zomers landschap, 1952.

WWW.TERBORG.COM
Folkingestraat 33
Groningen
06-83257246

GRID

GRAFISCH MUSEUM GRONINGEN

Grafisch verleden en heden

Ooit gehoord van een clichévoet of een Franse binding? Een stoomdrukker in werking gezien of met je neus bovenop een zetsel gestaan? Bij GRID Grafisch Museum Groningen staan historische persen, ingenieuze zetmachines en boekbindersgereedschappen naast een hypermoderne risograaf. En alles werkt! Zo ervaar je hoe boeken, kranten en ander grafisch werk werden én worden gemaakt!

Zelf aan de slag

GRID moedigt je aan om de handen uit de mouwen te steken. Ga zelf aan de slag met letters, papier, inkt en andere drukkersmaterialen. In ons Werkmanatelier kun je zien en leren hoe de Groningse drukker-kunstenaar Hendrik Nicolaas Werkman, beroemd om zijn unieke 'druksels', te werk ging. Ieder weekend zijn er in GRID workshops en in de schoolvakanties en op woensdagmiddagen zijn er speciale activiteiten voor kinderen.

Exposities

'De Bosatlas. De kunst van het weglaten' (t/m 27 oktober 2019)

'Boeken Binden. 30 jaar atelier Wim Gremmen' (16 november 2019 t/m 5 januari 2020)

'Grafiek van De Ploegh' (16 november 2019 t/m 5 januari 2020)

'Mooi Marginaal' (10 december 2019 t/m 23 februari 2020)

Activiteiten

Het hele jaar door zijn er in het weekend grafiekworkshops voor volwassenen.

Speciaal voor de kinderen

Iedere zondag is er 'Druk Gedoe op zondag'. Hier kunnen kinderen een half uurtje samen met hun ouders proeven aan de grafische techniek van de dag.

Kijk op gridgroningen.nl voor het hele programma

GRID grafisch museum groningen
Sint Jansstraat 2
gridgroningen.nl

Martiniplaza
1/2 pagina liggend

"een vorstelijk en beregezellig
diner-café!"

www.cafesoestdijk.nl
twitter.com/cafesoestdijk

Vragen of reserveringen
bel ons: 050 31490 50

Grote Kromme Elieboog 6
9712 BK Groningen

TENTOONSTELLING TIDDO H. NIEBOER (1940 - 2002)

HERFST & WINTER OP AFSpraak | 06 20532211

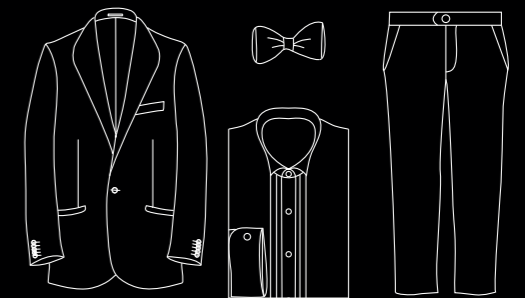

GALERIE JACOBA WIJK & B&B ONDER DE KASTANJES

WEHE-DEN HOORN GRONINGEN | T 0595 57 25 31
M 06 20532211 | WWW.GALERIEJACOBAWIJK.NL

GENTS

SUITS YOU

SMOKING COMPLEET
VOOR € 130,-

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial data. This includes not only sales and purchases but also expenses and income. The document provides a detailed list of items that should be tracked, such as inventory levels, accounts payable, and accounts receivable. It also outlines the procedures for recording these transactions, including the use of double-entry bookkeeping and the importance of regular reconciliations.

The second part of the document focuses on the analysis of the recorded data. It explains how to calculate key financial ratios and metrics, such as the gross profit margin, operating profit margin, and return on investment. These calculations are essential for understanding the company's financial performance and identifying areas for improvement. The document also discusses the importance of comparing the company's performance to industry benchmarks and providing a clear explanation of any variances.

The final part of the document provides a summary of the findings and offers recommendations for future actions. It highlights the strengths of the company's financial management and identifies areas where further attention is needed. The document concludes by emphasizing the importance of ongoing monitoring and reporting to ensure the company remains financially sound and competitive in the market.